

Katedra : Primárního vzdělávání

Obor: Učitelství pro první stupeň základní školy

VYUŽITÍ VÝTVARNÝCH SMĚRŮ 20. STOLETÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Usage of the 20th century fine arts streams in the
education at the first grade of elementary school

Autor

Hana Vaňoučková

Podpis

.....

Adresa

Prosecká 683 / 115

Praha 9

190 00

Vedoucí diplomové práce : Mgr.A. Lucrezia Škaloudová Puchmajerová

stran	obrázků v textu	příloh	pramenů	tabulek
77	27	11	29	2

V Liberci dne: 20 . 4. 2007

Katedra: PRIMÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant) Hana VAŇOUČKOVÁ
adresa: Prosecká 683/ 115, 190 00 Praha
obor (kombinace): Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Název DP: Využití výtvarných směrů 20. století na 1. stupni základní školy

Název DP v angličtině: Usage of the 20th century fine arts streams in the education at the first grade of elementary school

Vedoucí práce: Mgr.A. Lucrezia Škaloudová Puchmajerová

Konzultant:

Termín odevzdání: duben 2007

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné.resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne .....

.....

děkan

vedoucí katedry

Převzal (diplomant): .....

Datum: .....

Podpis: .....

Název DP:

Využití výtvarných směrů 20. století na 1. stupni základní školy

Vedoucí práce:

Mgr.A. Lucrezia Škaloudová Puchmajerová

Úvod:

Výtvarné umění provází lidstvo odnepaměti. Autor v každém svém díle zanechá poselství, tajemnou složku, která nás láká k odhalení. Umění aktivně zapojuje diváka do výtvarného procesu tvorby a vnímání. Každému dílu předchází emoční prožitek. Chceme-li, aby děti pochopily moderní umění, které se odpoutává od reality, snažíme se u nich nenásilnou formou, experimentováním a praktickými činnostmi přiblížit umělcův svět.

Cíl:

Cílem diplomové práce bude soubor praktických výtvarných činností, jejichž prostřednictvím se děti seznámí s moderním uměním. Měla by se stát didaktickou pomůckou, jak žáci mohou vlastním prožitkem a aktivní tvorbou pochopit umělecké dílo. Následně se zaměří i na odlišná pojetí finálních prací dětí z různých typů škol.

Požadavky:

Znalost základních uměleckých směrů 20. století a jejich charakteristik. Přehled o současných výtvarnících. Konzultace s pedagogy ze základních a uměleckých škol. Osvojení si netradičních technik, materiálů a námětů ve výtvarné výchově.

Literatura:

Uhlíř, J.: Tvoříme ve stylu známých malířů. Portál, Praha 2002

Roeselová, V.: Náměty ve výtvarné výchově. Sarah, Praha 2000

Pijoan, J.: Dějiny umění, Balios – knižní klub, Praha 1998

Šamšula, P.- Hirschová, J.: Průvodce výtvarným uměním IV. Práce, Praha 1994

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum

Podpis

PODĚKOVÁNÍ:

Děkuji vedoucí své diplomové práce paní Mgr.A. Lucrezii Škaloudové Puchmajerové za její ochotu při poskytování cenných rad a za množství času, které mi věnovala. Dále děkuji učitelkám ze čtvrtých a pátých tříd škol ZŠ Dobiášova a ZŠ Ruprechtice v Liberci a ZŠ Školní ve Vrchlabí, že mi umožnily ve svých třídách realizovat výtvarnou část. Velký dík patří rodičům za jejich podporu při studiu.

Anotace

Diplomová práce se zabývá výtvarnými směry 20. století s možností jejich využití v hodinách výtvarné výchovy na prvním stupni základní školy. Úvodní kapitoly se zamýšlí nad smyslem aplikace moderního umění na základních školách, popisují metodiku a techniky, které byly při realizaci praktických činností použity, a seznamují s novodobými výtvarnými postupy. V hlavní části jsou popsány výtvarné směry a k nim se vztahující metodická témata, uvádějící příklad, jak se učitel ve výuce výtvarné výchovy může inspirovat moderním uměním. V závěru autorka porovnává školy z hlediska výtvarného projevu, na kterých byly činnosti realizovány. Diplomová práce je doplněna ukázkami dětských prací a autorčinou vlastní tvorbou.

Annotation

The diploma work inquires into 20th century art streams and the possibility of their usage in the lessons of art education in the first step of basic schools. Introductory chapters deal with the purpose of application of modern art at basic schools, describe methods and techniques which were used when realizing practical activities and introduce modern artistic techniques. The main part describes art streams and related methodic themes mentioning an example how modern art can inspire an art lessons teacher. In the final part the author compares schools involved in realizing the activities from the point of view of art performance. The diploma work contains samples of children works and own author's art performance.

Anotation

Die Diplomarbeit beschäftigt sich mit Kunstrichtungen des 20. Jahrhunderts und mit der Möglichkeit der Verwendung in der Kunststunden an der ersten Stufe der Grundschule. Die Einführungskapitel handeln um eine Applikation der modernen Kunst an der Grundschulen. Die bei der Realisation benutzte Methodik und Techniken werden hier beschrieben. In diesem Absatz lernt man auch neue Kunstverfahren kennen. Im Hauptteil werden verschiedene Kunstrichtungen und damit zusammenhängende methodische Themen beschrieben. Dabei stehen immer Beispiele, um ein Lehrer von der modernen Kunst inspirieren zu können. Zum Ende der Diplomarbeit vergleicht die Autorin die Grundschulen, die sie bei ihrer Forschung besucht. Die Diplomarbeit ist mit den Mustern von Kindernwerken und von eigenen Werken der Autorin ergänzt.

OBSAH

1. ÚVOD.....	1
1.1. Cíle.....	2
1.2. Výzkumný projekt.....	3
2. VÝTVARNÁ VÝCHOVA.....	7
2.1. Soudobé výtvarné postupy.....	7
2.2. Aplikace dějin umění na základní škole.....	10
2.3. Výtvarné techniky a materiály.....	12
2.3.1. Kresba.....	12
2.3.2. Malba.....	14
2.3.3. Netradiční techniky	16
3. VYUŽITÍ VÝTVARNÝCH SMĚRŮ.....	17
3.1 Metodika práce.....	17
3.2.Výtvarné směry.....	19
3.2.1. <i>expresionismus</i>	19
3.2.2. <i>kubismus</i>	23
3.2.3. <i>futurismus</i>	27
3.2.4 <i>dadaismus</i>	30
3.2.5 <i>surrealismus</i>	33
3.2.6 <i>orfismus</i>	37
3.2.7. <i>akční malba</i>	41
3.2.8. <i>lyrická abstrakce</i>	44
3.2.9. <i>pop-art</i>	47
3.2.10.. <i>land-art</i>	50
3. 3. Zhodnocení.....	53
4. VLASTNÍ TVORBA.....	62
5. ZÁVĚR.....	73
6. POUŽITÁ LITERATURA.....	75
7. PŘÍLOHY	

1. ÚVOD

"Umění vyrůstá ze života a pro život je určeno – umění pro umění není k ničemu a mizí beze stop."

Jan Zrzavý¹

Dlouho jsem hledala nějaký zajímavý výrok o umění, kterým bych zahájila tuto práci a plně bych se s ním ztotožnila. Ač zprvu zdánlivě jednoduchý úkol, jeho vybrání mi zabralo dosti času. Není se čemu divit. Umění, jež provází člověka odnepaměti, a na každém kroku, ať už záměrně nebo skrytě, na člověka různou mírou působí. Stejný obraz, socha, módní doplněk, či užitý předmět běžného všedního dne v nás vyvolává odlišné pocity. Každého zaujme něco jiného a k vnímané věci si vytvoří svůj osobitý postoj. Tak tomu má být. Člověk je subjektivní tvor, který si může říci: „Jsem, vnímám a mám svůj názor.“

Podobně jako kniha dává čtenářům možnost proniknout do dění a seznámit se s postavami, nabízí i obraz svým divákům vzrušující cestu za hledáním obsahu a poznáváním autorových myšlenek. Výtvarné umění zaujímá v mém životě nedílnou součást a mohu konstatovat, že na mě zanechalo nemalou stopu. Byla bych ráda, kdyby se mi podařilo těch pár pomyslných stop přenést i na děti.

Když jsem ve školách položila dětem otázku, co si představí pod pojmem moderní umění, z největší míry převažovaly názory: „To jsou ty hrozné čáranice a geometrický tvary“! Jeden chlapec mi sdělil, že moderní umění jsou hranatí lidé v muzeích. Prostřednictvím mého účinkování na školách bych dětem chtěla tento obzor vnímání rozšířit, přivést je k pochopení, že i pod zdánlivě nečitelným dílem se skrývá spousta sdělení. Smyslem mé práce není pouhé memorování autorů a dat výtvarných epoch, ale vyvrácení mylného dětského názoru, že umění je záležitostí týkající se výhradně muzeí. Vždyť autor nestvořil své dílo proto, aby bylo od okolí izolováno a zůstalo bez povšimnutí. Jak řekl Jan Zrzavý: „Umění vyrůstá ze života a pro život je určeno.“ Proto si myslím, že výtvarný prožitek, uskutečňovaný tvořivou činností, je tou nejlepší cestou, jako může dítě proniknout do umělcova světa.

---

¹ Mudrová, I.: *Lidové noviny*, 19. 12. 2003, příloha Čtení na víkend, citace Zrzavého v úvodu katalogu své první samostatné výstavy

Do přílohy této práce jsem umístila několik svých prací. Inspirací pro mne byly výtvarné směry 20. století. Některé z nich byly mojí prvotní představou o využití konkrétního směru na základní škole, jiné vznikly z potřeby reagovat vlastní tvorbou na umělcovo dílo, které mne jistým způsobem oslovilo.

Dalším důvodem, proč jsem se rozhodla výtvarnými směry oslovit právě děti mladšího školního věku, bylo smutné zjištění, že učitelé ve školách často opakují stále tytéž náměty točící se okolo ročních dob, či tvorby na základě osobních prožitků jako jsou strávené prázdniny, výlet, apod.. Když jsem sdělila na školách svůj záměr s praktikováním moderního umění do hodin výtvarné výchovy, ne všude jsem se setkala s kladnými reakcemi. Jako by učitelé měli obavy, že tato látka je pro děti příliš těžká, a předem výsledky odsoudili k nezdaru. Z jisté části to byl pro mne popud uskutečnit praktické úkoly na více školách a pokusit se dokázat, že se lze inspirovat i tak netradiční látkou, jakou je moderní umění.

Protože v epoše 20. století je veliké spektrum uměleckých proudů, neuvádím zde kompletní výčet etap. Zaměřila jsem se jen na ty směry, jejichž umělecký pohled na svět mne nejvíce oslovil a dokázal otevřít oči.

1.1. Cíle

Cíl mé práce je postaven na recepci uměleckého díla, na jeho pochopení a následného sebevyjádření, které je uskutečňováno praktickými výtvarnými činnostmi. Záměrem je pomoci dětem odpoutat se od racionálního pohledu na umělecký předmět a pokusit se v něm hledat hlubší význam. Prostřednictvím vlastní aktivní tvorby si uvědomit, že při vzniku díla nás doprovázejí nějaké emoce, postoje a myšlenky, které v něm zanecháváme a působíme jimi na okolí.

1.2. Výzkumný projekt

Protože výtvarná výchova je velice subjektivní a dle Slavíka vyžaduje od učitele přímý kontakt s reálnou praxí, v níž získává a zpracovává poznatky, je v praktické části diplomové práce zaměřené na aplikování moderních proudů do vyučovací jednotky využito znaků *kvalitativně orientovaného výzkumu*, který je postaven na přímém kontaktu se zkoumanými osobami. Není mou snahou zaměřit se na numerické zpracování zjištěných údajů, ale spíše pokusit se proniknout do zkoumaných osob a zjistit, jak reagují na okolní svět. Proto místo grafů a tabulek upřednostňuji slovní vyhodnocení sesbíraných informací.

Stanovení výzkumného problému:

Jak se odlišuje výtvarný projev dětí mladšího školního věku na různých typech škol?

Definování hlavních pojmů

Tvořivost – duševní schopnost vycházející z poznávacích i motivačních procesů, v níž ovšem hraje důležitou roli též inspirace, fantazie, intuice. projevuje se nalézáním takových řešení, která jsou nejen správná, ale současně nová, nezvyklá, nečekaná.

(Průcha- Walterová- Mareš, Pedagogický slovník, 1995, s.234)

Originalita- schopnost vidět skutečnost, věci a problémy nekonvenčně, mimořádně, nově. Měří se neobvyklými odpověďmi, vzdálenými asociacemi, vtipem. (Hazuková-Šamšula, Didaktika výtvarné výchovy, 1991, s.53)

Spolupráce (kooperativní učení)- Učení lišící se od individuálního tím, že je postaveno na spolupráci osob při řešení složitějších úloh. Řešitelé jsou vedeni k tomu, aby si dokázali rozdělit sociální role, naplánovali si celou činnost, rozdělili si dílčí úkoly, naučili se radit si, pomáhat, sladovat úsilí, kontrolovat jeden druhého, řešit dílčí spory, spojovat dílčí výsledky do větších celků, atd. (Průcha- Walterová- Mareš, Pedagogický slovník, 1995, s.104)

Sebereflexe- obecně zamýšlení se jedince nad sebou samým, nad svou osobností, ohlédnutí se zpět za vlastními činy, myšlenkami, postoji, city, rekapitulování určitého úseku vlastního života či vlastního chování a rozhodování v situacích, které jsou pro

daného člověka významné. Cílem je zhodnotit sebe sama, rozhodnout, co a jak změnit, zvolit strategii pro budoucnost. (Průcha- Walterová- Mareš, Pedagogický slovník, 1995, s.196)

Formulování hypotéz

Základní hypotéza:

Zaměření školy má vliv na výtvarné sebevyjádření.

Pracovní hypotézy

Hyp. č. 1. Mezi jednotlivými školami jsou rozdíly v pojetí výtvarné výchovy.

Hyp. č. 2. Z vybraných škol dosáhnou nejvyššího výkonu žáci školy se zaměřením na výtvarnou výchovu.

Hyp. č. 3. V integrované třídě se specifickými poruchami učení a chování projeví děti v praktických úkolech větší výtvarnou nespoutanost a fantazii než děti v běžných třídách.

Hyp. č. 4. Děti, které navštěvují výtvarný kroužek, dokáží v reflexi s uměleckým dílem snáze vyjádřit své postoje.

Vybrané školy na kterých byl projekt realizován

Praktické činnosti byly na každé škole uskutečněny v jedné čtvrté a páté třídě s výjimkou výtvarného kroužku, který navštěvují děti už od 1. třídy.

A) ZŠ Školní Vrchlabí

Bezzaměření

<i>Počet žáků:</i>	666	<i>Projekt byl realizován:</i> 4. třída – 7 žáků
<i>Počet tříd:</i>	29	5. třída – 24 žáků
<i>Počet žáků 1. stupně:</i>	279	

Velkokapacitní škola, do které kromě žáků z Vrchlabí dojíždějí i žáci z okolních patnácti vesnic. Škola nabízí množství rozličných aktivit. Škola je bez celkového zaměření, pouze na druhém stupni jsou 4 sportovní třídy (6.D - 9.D), kde je rozšířena výuka tělesné výchovy. Na prvním stupni je specializovaná čtvrtá třída věnující se 7 žákům s vývojovými poruchami učení a chování. Tato třída byla součástí pedagogického výzkumu.

B) ZŠ Ruprechtice Liberec

Zaměření: výtvarná výchova

<i>Počet žáků:</i>	<i>227</i>	<i>Projekt byl realizován:</i>	<i>4. třída - 17 žáků</i>
<i>Počet tříd:</i>	<i>10</i>		<i>5. třída – 15 žáků</i>
<i>Počet žáků 1. stupně:</i>	<i>99</i>		

Činnost školy byla v souladu s cíli dlouhodobého programu školy zaměřena na rozvoj talentu žáků v oblasti výtvarné výchovy a jejich estetického cítění a vnímání, dále pak na výchovu žáků k tvořivosti, samostatnosti, vytváření komunikačních návyků a dovedností a týmovou spolupráci. Ve skupinách s rozšířenou výukou výtvarné výchovy v hodinách výtvarné výchovy a počítačové grafiky je žákům druhého stupně dána možnost rozvíjet svůj zájem o kresbu, malbu, grafiku, keramickou tvorbu a umění všeobecně, podpora samostatnosti, tvořivosti a fantazie. Žáci 8. a 7. třídy absolvují výtvarné soustředění kresby a malby v plenéru, seznamují se s lidovou architekturou a se základy perspektivy. Každý měsíc je organizován jeden tematicky zaměřený tvořivý projektový den, kde žáci dostanou prostor předvést své nápady, výtvary a šikovnost. Podpora v rozvoji fantazie a tvorby uměleckého originálu. Škola spolupracuje s partnerskou německou školou, která poskytuje výtvarné víkendové workshopy, návštěvy ateliéru, seznámení s umělci a novými výtvarnými technikami.

B) ZŠ Dobiášova Liberec

Zaměření: lehká atletika

<i>Počet žáků:</i>	<i>662</i>	<i>Projekt byl realizován:</i>	<i>4. třída - 25 žáků</i>
<i>Počet tříd:</i>	<i>28</i>		<i>5. třída – 25 žáků</i>
<i>Počet žáků 1. stupně:</i>	<i>357</i>		

Počtem žáků největší zařízení zřizovatele – Statutárního města Liberec. Škola se sportovními třídami zaměřenými na lehkou atletiku (6. - 9. třídy). Od 4. tříd sportovní přípravné třídy. Spousta aktivit v podobě velkého počtu zájmových kroužků nejvíce v oblasti sportu. Ke škole náleží kvalitně vybavený venkovní areál. Vybavení a dispozice školy umožňují pořádat menší i významné sportovní akce. Škola umožňuje rozvíjet doplňkovou činnost, především v oblasti provozování tělovýchovných a sportovních zařízení a zařízení sloužících regeneraci a rehabilitaci.

D) Výtvarný kroužek

Čtyři úkoly byly realizovány ve výtvarném kroužku, zaměřeném na rozvoj lidových tradic. Tento projekt probíhá v rámci katedry primárního vzdělávání. V kroužku učí několik dvojic studentů učitelství pro 1. stupeň ZŠ a to pod dohledem odborné asistentky VV katedry primárního vzdělávání. Kroužek navštěvuje 12 dětí z různých tříd a škol: 1. třída - 1 žák,

2. třída- 4 žáci

3. třída- 2 žáci

4. třída- 3 žáci

5. třída- 2 žáci

2. VÝTVARNÁ VÝCHOVA

2. 1. Soudobé výtvarné postupy

Nové techniky a materiály, které v sobě soudobé výtvarné postupy zahrnují, jsou záležitostí tvorby umělců 20. století. Umělci hledali nové možnosti výrazu, nové způsoby, jak a čím tvořit. K odkazům těchto autorů se znovu obracejí současní autoři, čerpají z jejich prvních netradičních postupů a dále je rozvíjejí.

Netradiční postupy umožňují tvůrci nalézat nové pohledy na svět, ale i cestu, jak se lze neobvyklými způsoby vyjádřit. Často se využívají postupy, které staví základ na lidském podvědomí. Důraz je kladen i na spojení gesta s nástrojem, které vytváří dynamický charakter. Soudobé postupy nabízí nekonečný způsob možností, s čím vším lze experimentovat, přetvářet a nalézat nové významy. Již v raném věku se děti prostřednictvím výtvarných her seznamují s nezvyklými nástroji, materiály a postupy. Dítě se jimi spontánně zbavuje zábran, experimentuje a nalézá nové souvislosti. Důležitou roli v tvorbě hraje *výtvarná hra*, děti hledají nové a nové možnosti projevu. Při činnostech se výrazně uplatňuje náhoda, improvizace a výtvarný experiment s různými materiály a nástroji. Od učitele se však požaduje, aby si stanovil vše předem, měl by poskytnout prostor pro spontaneitu a neměl by spoléhat jen na výtvarnou improvizaci dětí. Stejně výtvarné akce, využívající soudobých postupů, by se neměly opakovat. U dětí by ztrácely na momentu překvapení při objevování nových poznatků.

Soudobým výtvarným nástrojem může být prakticky cokoli, co zanechává různorodou stopu nebo čím lze roztírat barvu (dětská dlaň, rozličný materiál, který je namočen do barvy: seno, látka, houba, štětka, kus zmačkaného papíru, sponka....). Působivé jsou zmnožené linie od hřebenu, vidličky, stěrky nebo rozdrásaný podklad hřebíkem či sponkou. Pro pokusy s netradičními nástroji se stávají výtvarné hry, kde žáci zkoumají stopy odlišných předmětů. Všechny tyto nástroje lze kombinovat s nástroji malířskými.

Soudobé výtvarné materiály opouští tradiční pojetí malby. „Barva je chápána spíše jako hmota, která zanechává ploché i plastické barevné povrchy.“ (Roeselová, V., *Techniky ve výtvarné výchově*, 1996, st.204) Vznikají nové vyjadřovací prostředky např. husté nánosy barev, přidává se hmota (saze, piliny, písek..) do barevných pigmentů, využívají se nové

průmyslové výrobky jako je lak, parafín, polystyren, molitan..., tvorba se vrací i k přírodním barvivům a přírodninám Umělci dovoluje materiál různé experimenty s liniemi, může je klást vedle sebe, vrstvit, křížit. Hojně je požíváno drippingu, otisků frotáže, dekalků.

Soudobé výtvarné postupy využívají hlavně struktury různých druhů papíru. Různě papír přetváří a využívají jeho vlastností. Pracuje se s koláží všech možných druhů papíru. Do malby či kresby je lepen papír již jako hotový objekt, který tematicky nebo symbolicky s výtvozem souvisí /novinové texty, jízdenky, ústřížky z dopisů .../ Koláž lze obohatit i tištěným písmem nebo fotografií, do které můžeme výtvarně zasáhnout dokresbou nebo domalbou. Koláž poskytuje různé uplatnění způsobu práce (stříhání, trhání, mačkání tzv. muchláž, lepení, rozsouvání, vyklápění, strhávání nalepených vrstev tzv. dekoltáž) Spojením různých předmětů a materiálů vzniká trojrozměrná obdoba koláže – asambláž.

Mezi soudobé výtvarné postupy zařazujeme i objektovou akční tvorbu, která zahrnuje práci s materiálem, věcmi, prostředím, vlastním tělem a aktivitu v přírodě. Zde je důležitý spíše tvůrčí proces než dílo samotné. Protože se tvorba obrací do svého nitra, vyžaduje proces ticho a klid. Nevyžadují se žádné klasické výtvarné techniky, pracuje se s materiálem všedního dne. Žáci sbírají a porovnávají různý materiál, kladou ho do vzájemných vztahů a hledají v něm skrytou řeč. Děti sbíraný materiál různě adjustují a vymýšlejí k němu příběh. Mohou spojovat i různé nesourodé materiály, vytvářet mezi nimi dialog nebo zaměňovat jejich vlastnosti např. hedvábná látka pokryje železo, papírová krabice je obalena smirkovým papírem atd. Děti nalézají asociace v běžných věcech a dále je rozvíjí, vytvářejí objekty nebo akumulace, při nichž je shromážděna celá sbírka výtvarně zpracovaných objektů. (př. různě upravené papírové krabičky...) Děti mění vzhled a smysl zkoumané věci, přetváří ji barvením, mačkáním, trháním... Celý průběh lze výtvarně nebo literárně dokumentovat.

Soudobé výtvarné postupy čerpají i ze vztahu k prostředí. Děti si ve venkovním prostoru najdou zajímavé místo, využijí jeho detailů a objekt doplní výtvarnou instalací.

Podněty lze hledat i v přírodě. Nové postupy objevují techniku land artu, hlásající návrat k přírodě. Děti drobnými zásahy s přírodním materiálem, který nenaruší

prostředí, mohou krajinu oživit. Předměty, které mají trvanlivější charakter, je nutné po akci sklidit.

Mezi netradiční postupy je zařazena i práce s vlastním tělem. Při výtvarné činnosti děti dochází k sebepoznání. Jde o výtvarné akce, kde se obkresluje lidské tělo, poslouchají se zvuky v okolním prostoru a následně se převádí na plochu, hledají se barvy při vnímání vůní a chutí, vytvářejí se živé lidské sochy ztvárňující dané téma, vytvářejí se akce s líčidly, při kterých je cílem vzít na sebe jinou tvář ad.

Při činnostech, které mají pomíjivý ráz, je třeba vytvářet videozáznam.²

---

² Volně čerpáno z : Roeselová, V. *Techniky ve výtvarné výchově*, st. 198- 235

2. 2. Aplikace dějin umění na základní škole

Umění patří mezi věci, které jako vzduch nebo hlína jsou všude kolem nás, ale málokdy se nad nimi pozastavíme a zamyslíme. Neboť umění není jen něco, co nalezneme v muzeích a v galeriích nebo ve starých městech. Umění, ať je definujeme jakkoli, je ve všem, co děláme k potěše smyslů. (Read, H.: *Výchova uměním*, 1967, st.25)

Dítě provází umění již od doby, kdy začíná vnímat svět. Podoby umění, které ho oslovují, jsou však různé, přes reklamní etikety na výrobcích po vystavená umělecká díla v muzeích. Jedním z úkolů pedagoga je učit děti rozeznávat kvalitní autorskou tvorbu a od útlého věku je seznamovat se současnými uměleckými díly, se základy dějin a teoriemi moderního umění. Žáci se s dějinami neseznamují prostřednictvím encyklopedických dat. Poznávání hlavních východisek a záměrů výtvarných směrů probíhá formou hravých cvičení a vlastní aktivní tvorbou.

Učitel by však žákům neměl vnucovat své estetické cítění jako jediné správné. „Nejen radit žákům, ale i s žáky se radit.“ (Trojan, R.)

Proč právě děti máme seznamovat se základními uměleckými myšlenkami? Své opodstatnění nalezneme i ve školním rámcovém vzdělávacím programu. Jedna z klíčových kompetencí oblasti Umění a kultura je věnována *pochopení umění jako specifického způsobu poznávání a k užívání jazyka umění jako prostředku komunikace*.³ Tím je myšleno pokusit se dětem při kontaktu s uměleckým dílem objasnit, že i obraz má svoji skrytou výpověď a umělci z různých výtvarných období ji vyjadřují jinak.

Slavík ve své knize *Umění zážitku, zážitek umění* doporučuje, jak pracovat ve výchově uměním. Za základ považuje **výtvarný zážitek**, který pomáhá dětem při objevování své vlastní identity v kontextu s kulturou různých časových období.

Výtvarný zážitek rozděluje na čtyři složky :

---

³ *Metodický portál RVP. Část Umění a kultura. Verze. © 2005 – 2007. [cit. 18-2-2007]. Dostupné z: <<http://www.rvp.cz/clanek/159/667>*

Významová: Pozornost dětí směřujeme na to, co můžeme na výtvarném díle přímo ukázat a pojmenovat (co je zde zobrazeno) a námět (o co v obraze fakticky nebo tematicky jde).

Konstruktivní: Ve škole se uplatňuje nejčastěji ve výtvarných diskusích o tom, jaké má výtvarné dílo charakter, jak postupně vznikalo, jak jej autor zobrazil.

Empatická: Zaměřena na autora (kdo se ke mně svým výtvozem obrací?). Vlastní tvorba napomáhá dětem se s autorem sblížit a porozumět mu. Děti si uvědomují své zážitky z tvorby a porovnávají je se zkušenostmi a s pocity ostatních. Učí se výtvarně vyjádřit své pocity. Při vlastní tvořivé práci si uvědomují, že práci umělce doprovází nějaké emoce.

Prožitková: Odehrává se po výtvarné činnosti, kde se žáci v dialogu snaží vyjádřit, co prožívají při setkání s uměleckým dílem. Rozvíjíme sebepoznání. Děti si uvědomují, že ne každý vnímá výtvarné dílo stejně jako on.

Možnost, jak děti citlivě seznámit s moderním uměním, nabízí i galerie, které pořádají **besedy o výtvarném umění**. Tyto galerijní programy jsou doplněny velmi pestrou nabídkou vzdělávacích aktivit. Protože se výuka odehrává v netradičním prostředí, žáci vnímají učení reálněji, je pro ně více spjato se životem. Během programů se děti hravou formou seznamují s určitými výtvarnými díly, s autory či s uměleckými směry. Do každého programu je zařazena i část praktická, kde děti mají možnost se v ateliéru galerie výtvarně vyjádřit. Prohlídky v galeriích pomáhají dětem probudit zájem o umělecké dílo, lépe mu porozumět a pozorně se na něj soustředit.

2. 3. Výtvarné techniky a materiály

Výtvarná technika je specifický prostředek výtvarného odrazu, kterým se vyjadřuje smyslové a rozumové poznání a estetický vztah ke skutečnosti. (Macko, A.: *Výtvarné techniky I.*, st.5) Každá technika, je úzce spjata s materiály a nástroji, které k dané technice neodmyslitelně patří. Ve školské praxi se dělí na kresbu, malbu, grafiku, modelování a práci s netradičními technikami a materiály. Pro velké množství technik jsou v práci uvedeny pouze ty, které byly použity v praktických činnostech.

2.3.1. KRESBA

Kresba je výtvarnou technikou, postavenou na lineárním vyjadřování. Je předpokladem pro vznik jakéhokoliv tvůrčího díla. Kresebné techniky rozdělujeme dle stopy, kterou zanechávají (mokrou či suchou). Vzniká vědomě na základě pozorování skutečností nebo citového zážitku. Podkladem pro kresbu může být jakýkoliv druh papíru, ale posloužit může i textil nebo dřevu. Lavírování, stínování nebo kolorování jsou způsoby, kterými můžeme kresbu dále utvářet.⁴

Suchý pastel

Leží na rozhraní kresby a malby. Technika pro kresbu za sucha, ale lze s ním kreslit i do mokrého podkladu, na malé i velké plochy. Obsahuje barvivo a pojivo, které váže přísady do pevné hmoty. Vyrábí se ve tvaru válcových nebo hranolovitých tyčinek obalených jemným papírem. Je velmi křehký a zanechává tlumenou barevnou stopu. Tato technika vyžaduje opatrnější práci, práškový pigment se lehce roztírá, proto je třeba chránit kresbu fixací acetonovým fixativem nebo lakem na vlasy. Fixaci lze ovšem nahradit namáčením pastelu do mléka. Při práci s pastelem je rozhodující druh a odstín papíru, který pod malbou prosvítá. Pastelem lze pracovat obrysově, ale i plošně.

Umožňuje několik možností v kresbě:

Neroztíraná kresba vzniká vrstvením neroztíraných barevných linií, zachovává barevnou ostrost, ale vyžaduje fixaci. Další možností je *roztírání ploch na předem podmalovaný podklad*. Zřetelná kresba na jednoduchém podkladu vytváří zajímavý

---

⁴ Volně čerpáno z Macko, A. *Výtvarné techniky II.*

kontrast. Roztíráním vznikají jemné přechody. Jednotlivé barevné vrstvy je možno znovu překrývat a mísit tak barvy. Stopa pastelu se roztírá prstem, hadříkem nebo speciální třerkou. Pastelem lze kreslit na suchý papír a *rozmývat ho štětcem* namočeným ve vodě nebo jím kreslit již rovnou namáčeným v misce vody či mléka. Rozmývání kresby můžeme nahradit opláchnutím pod tekoucí vodou. To však vyžaduje větší nános pastelu. Kresbu je možno provádět i do *mokrého podkladu* (papír namočený vodou nebo mlékem). Stopa se rozpívá a působí hutně.

V kombinaci s jinými technikami působí nesourodě. Vhodný je jen pro spojení s akvarelem s voskovým pastelem nebo s klovatinou.⁵

Voskový pastel

Technika vhodná i pro předškolní věk. Pojivem je vosk a jiné mastné látky, na které se váže práškový pigment. Pro práci s ním je vhodný tužší klížený papír. Jeho výhodou je, že se nestírá a dobře lne k podkladu. Zanechává výraznější barevnou stopu než suchý pastel, ale v sadě má méně barevných tónů. Protože jsou barvy mastné, nedovolí míchání a ani překrývání. Proto kresba voskovým pastelem působí pestrým, křiklavým dojmem. Sytějších barev dosáhneme větším přitlačením na pastel. Dobře se dá kombinovat s dalšími technikami. Při vyškrabované, odkrývací technice nanášíme barvy na papír, který pak přetřeme tuší a po zaschnutí jej lineárním způsobem pomocí hřebíku odkrýváme. Voskový pastel se dá kombinovat s akvarelem nebo s barevnými tušemi.

Polomastné křídly (gioconda)

Kresba barevnými křídami je technicky totožná jako při kresbě s pastely. Na rozdíl od pastelů jsou křídly polomastné, křehčí a zanechávají světlejší stopu. Rovněž vyžadují fixaci. Dají se rozmývat terpentýnem. Vyžadují větší formát papíru s drobnou strukturou.

Perokresba

Patří k těžším výtvarným technikám kresby za mokra. Stopa, kterou tuš zanechá, je definitivní a jen těžko se odstraňuje. Za základní výrazové prostředky je v perokresbě považován bod a linie. Ve školách jsou nejčastějšími materiály pro

---

⁵ Volně čerpáno z : Tatarová – Tomková, M. *Tužkou, uhlím a barvami*, st. 42 -45

perokresbu inkoust a černé nebo barevné kreslicí tuše. Pro kresbu tuší se užívají různé druhy ocelových per.

Pera s ostrým, tvrdým hrotem jsou určena pro stejnoměrně tenké linie (vhodná ke psaní). Potřebujeme-li, aby pero zanechávalo vždy stejnou stopu, požíváme pera tzv. talířkovitá, která jsou zakončena ploškou – *redispera*. Při psaní se používá i *Ato pero* s dlátkovým zakončením. Zanechává nestejně širokou stopu podle směru tahu. *Dámské pero* má ostrý hrot, je vhodné pro studijní kresbu. *Francouzské pero* má seříznutý konec a zanechává proměnlivou stopu.

U mladších dětí je vhodné před kresbou perem zařadit kresbu seříznutým dřívkem, jeho hrot je měkčí, tupější a pružnější. Je podajnější a přizpůsobí se tak lépe pohybům ruky. Perokresbu lze však provádět i štětcem, materiály jako jsou seříznutá brka, pera, rákos. Při objevné hře s dalšími neobvyklými nástroji (kartáč, hřeben, vidlička, borovicové jehličí...) děti zjišťují, že kresebná linie dokáže mít mnoho různých podob.

Lavírování- kresbu tuší můžeme rozmývat štětcem a vodou, přičemž se tekutina z lineární kresby rozpívá a vzniká tónování v různém odstupňování tmavosti. Lavírování vyžaduje hladký, málo savý papír.⁶

2. 3. 2. MALBA

Malba patří mezi nejčastější techniky užívané na prvním stupni základní školy. Napomáhá v životě rozvíjet technickou zručnost, fantazii, kultivuje barevné cítění a vkus. Malířský materiál a techniky lze jako u kresby rozdělit na suché a tekuté. Výtvarným zásahem můžeme malbou oživit prakticky jakýkoliv podklad.

Temperové barvy

Malba temperou obvykle začíná přípravnou kresbou štětcem lazurní barvou. Díky pojivům práškový pigment získá krycí schopnost a jednotlivé vrstvy barev lze přetírat a opravovat. Malbu lze nanášet v hustých vrstvách, barvy se míchají na paletách, ředí se vodou a štětínovým štětcem se nanášejí na větší formáty pevnějšího papíru. V průběhu práce je znečištěnou vodu třeba vyměňovat. Pomocí temperových barev se

---

⁶ Volně čerpáno z: Trojan, R. *Výtvarné materiály a techniky vhodné pro práci ve výtvarné výchově I. Kresba a grafika.*

děti učí používat čisté a lomené tóny, míchat bary na paletě, vytvářet studené a teplé přechody. Protože jsou temperové barvy výrazné a svými vlastnostmi potlačují další materiál, kombinování tempery s jinými malířskými technikami nebývá příliš časté. Výjimkou je kombinace malby s pastelem do mokrého podkladu. Protože tempera je barvou krycí, nabízí možnost spojení s koláží nebo s objektovou tvorbou, kdy jí můžeme přetřít různé objekty.

Vodové barvy

Vodové barvy se díky svým vlastnostem řadí mezi barvy transparentní. Pojivem barevných pigmentů je arabská guma, živice a další přísady. K práci s vodovými barvami je potřeba větší množství vody. Dostatečným ředěním se drobná zrnka pigmentu rychle rozpustí. Pracujeme spíše na menší formáty. Používáme ploché nebo kulaté štětce. Průsvitnější lazurní tóny se podobají **akvarelu**, který vyžaduje větší malířskou zručnost. Využívá všech barev kromě běloby, tu nahrazuje prosvítající bílý papír. Při akvarelu se musí udržovat celá plocha ve stálé vlhkosti, proto je zapotřebí rychlé práce. Začínáme pracovat od bílých nejsvětlejších tónů k tmavším. Mícháním měníme barevné tóny a vytváříme čisté barevné přechody. Další možností je práce na suchém podkladu, která předurčuje, že barvy budou výraznější a zároveň čistší než při práci s mokřím podkladem. Akvarel je možné kombinovat s řadou technik. Spojení kresby s perem nebo dřívkem umožňuje vytvořit obrys nebo přímo na akvarel lineárně navázat. Akvarelu se využívá i ve spojení s navazující dokresbou rudkou či uhlem nebo ve spojitosti s netradičními výtvarnými technikami jako jsou muchláž, frotáž nebo koláž.⁷

Malba škrobem

Uvařený hustý škrob klademe ve vrstvách na plochu papíru a štětcem jej roztíráme. Aby se vrstvy škrobu spojily, zhotovený podklad přetíráme vodovými barvami, inkoustem nebo tuší. Kresbou prstem, štětcem nebo různými předměty do připraveného podkladu zasahujeme. Stopa odkrývá bílý podklad papíru a vzniká negativní obraz. Po zaschnutí se reliéfní vrstva podkladu ztrácí a zůstane jen barevná struktura. Další variantou je obarvit škrob přímo, když se vaří, čímž vznikne barevná struktura jednoho tónu.⁸

---

⁷ Volně čerpáno z a) Macko, A. *Výtvarné techniky I.*

b) Roeselová, V. *Techniky ve výtvarné výchově*, st. 77 -78

⁸ Volně čerpáno z Svobodová, M. *Výtvarná výchova v předškolním věku*, st. ?

Dripping

Podstatou drippingu je aktivní práce s malbou, kdy umělec rozstříkuje nebo lije barvy přímo z plechovek na podklad většího rozměru. Výsledkem jsou spleteniny barevných nitek, kapek, pruhů a skvrn.

Potravinářské barvy

Práškové rostlinné barvivo je dostupnou, levnou surovinou využívanou ve výtvarnictví. Barvy jsou průsvitné a nemají krycí schopnost. Ředí se vodou. Chceme-li dosáhnout sytějšího odstínu, je zapotřebí použít více barviva. Jsou vhodnější pro malbu na větší plochy nebo pro vytvoření barevného podkladu. Díky své transparentní schopnosti se mohou použít při malbě na xeroxovou kopii. Pomocí potravinářských barev se děti učí míchat barvy, slouží jako odrazový můstek pro zvládnutí dalších technik.

2. 3. 3. NETRADIČNÍ VÝTVARNÉ TECHNIKY

Zařazují se sem atypické techniky, při kterých děti experimentují s rozmanitými materiály. Tento materiál je dále upravován lepením, trháním, obtiskováním ...různými nástroji.

Koláž

Tato technika je založená na kombinaci různých materiálů. Při koláži můžeme vytrhávat, stříhat kusy papírů, novin, látek, fotografií, vyhledáváme prakticky jakýkoliv materiál, který lepíme na připravený podklad. Celek je možné dotvořit kresbou nebo malbou.

Empaketáž

Je to výtvarný zásah, při kterém balíme vybraný předmět nebo část věci do atypického obalu. (Vondrová, P.: *Výtvarné techniky pro děti*, 2001, str.91)

3. VYUŽITÍ VÝTVARNÝCH SMĚRŮ

3. 1. Metodika práce

Protože umění 20. století je velice rozmanité a zahrnuje velké množství autorů, stylů, postupů a technik, nebylo by rozumné, abychom děti seznamovaly se všemi uměleckými tendencemi. Přesto je zapotřebí umožnit dětem setkat se alespoň s některými vybranými uměleckými díly. Přiměřená setkávání s tvorbou 20. století zprostředkovávají dětem poznávat různé styly práce s barvou, linií, tvarem a s technikou. Přímým vizuálním kontaktem se skutečnými objekty nebo s reprodukcemi děti získávají hlubší vztah k umění.

Dříve než ve třídách začaly děti výtvarné úkoly realizovat, bylo nutné je v úvodní hodině seznámit s moderním uměním. Nejdříve probíhal rozhovor, v kterém děti sdělovaly své představy o tom, co si pod tímto pojmem vybaví. Protože prvotní předpoklady, že děti k těmto moderním směrům mají spíše negativní vztah, se potvrdily, byla připravena simulační hra *Návštěva galerie*. Na chodbě školy byly rozvěšeny některé reprodukce obrazů autorů 20. století. Děti „návštěvníci galerie“ měly každý obraz ohodnotit podle toho, jak na ně působí. K dispozici měly natištěné pracovní listy. Hodnocení probíhalo formou škálování daných vlastností. (viz. příloha 7.1.) Druhá část probíhala ve třídě, kde na zemi byla rozložena čísla od 1 do 10. Děti se u daného obrazu měly postavit vždy k tomu číslu, které zakroužkovaly. Tato činnost sloužila k tomu, aby si děti uvědomily rozdílnost našeho vnímání a aby pochopily, že i když na obraze není namalován konkrétní předmět, dokáže vyjádřit mnoho skutečností.

Aby děti snáze pochopily umělecká díla a dostaly možnost se k nim samy vyjádřit, začínala každá hodina *motivačním kruhem* na koberci. Tam byly dětem přibližovány ty nejznámější osobnosti a díla vybraného směru. Výtvarník byl dětem představen pomocí krátkého příběhu a vždy s nějakou, pro děti zajímavou zvláštností, která umělce uvedla ve známost. Důležitou pomůckou při seznámení s moderními proudy byly obrazové ukázky z knih nebo *reprodukce*. Děti dostaly prostor se k těmto obrazovým materiálům vyjádřit. Jak na ně působí, co je na nich zaujalo...atd. V některých úkolech byla do motivační fáze začleněna i *hra*. Pomocí her

děti mají možnost nejpřirozenější cestou pochopit základní vlastnosti probíraného směru a umocnit tak své prožitky. Šlo třeba o hledání skrytých karet ve třídě, experimentování se slovníkem, poslouchání hudby a přiřazování určitého obrazu k ní, vymýšlení jiného názvu k danému předmětu apod.

Motivaci byl přikládán velký význam, protože má vliv i na samotnou *výtvarnou činnost*. Děti měly vycházet právě z motivace a prakticky uplatnit poznatky o výtvarném směru. Většina úkolů byla zaměřena na práci jednotlivce, některé úkoly ale předpokládaly vzájemnou spolupráci ve dvojicích. Jiné vyžadovaly dostatek místa, a proto bylo třeba tomu tak uzpůsobit třídu

Po výtvarné činnosti bylo zapotřebí nechat si dostatek času na *hodnocení* a prohlédnout si jednotlivé práce. Také bylo nutné nechat děti se k průběhu práce vyjádřit, sdělit své pocity a připomínky. Do této části hodiny byl znovu zařazen rozhovor, který ověřil, co si o umělcích a jejich technikách děti zapamatovaly. Někdy byl zadán dětem drobný úkol, v kterém mohly uplatnit své poznatky. Např. mezi jednotlivými reprodukcemi měly hledat ty, které se vztahovaly k vybranému směru.

3. 2. Výtvarné směry

3. 2. 1. Expresionismus

Počátky expresionismu se datují rokem 1911. Lidé zprvu expresionismem nazývali všechny obrazy, které se lišily od obrazů impresionistických, označovali jím všechnu tehdejší evropskou avantgardu. Dnes expresionismus chápeme jako označení výrazu životních pocitů jedné mladé generace. Slovo exprese označuje emocionálně řízené vyjádření, výraz, umělci do výtvorů vkládají své vnitřní stavy, promítají psychické momenty. Proto srovnáme-li obrazy různých expresionistických malířů, jen těžko nalezneme stejnou formální jednotu.

Za **předchůdce** tohoto směru jsou považováni *Paul Gauguin*, *Vincent Van Gogh*, kteří velmi pestrou paletou a tahy štětce, jimiž nevymezovaly, ale jen naznačovaly tvary, předběhli expresionisty. Významnou roli inspirací byl i *fauvismus*, z něhož si expresionisté vzali bohaté barvy zjednodušené až k abstrakci, barva je často osvobozena od opisnosti, což dovoluje vystupňovat výrazovost.

Expresionističtí umělci vyjadřují individuální psychickou náladu tím, že experimentují s plakátovou barevností, energickými tahy štětce zjednodušují formy, nadsazují barvy a tvary. Středem pozornosti se stávají masky, fetiše, figurky předků, lidové umění, dětské kresby a malůvky duševně chorých. Zdrojem inspirace bývají exotické krajiny, sexualita, cirkusácké prostředí. Sebevědomými myšlenkami a symbolickým výkladem světa je blízký německému romantismu.⁹

Hlavním centrem expresionismu se stalo Německo, kde se vykristalizovaly dvě hlavní skupiny. Die Brücke a Der Blue Reiter

Skupina **Die Brücke** (Most) založena r.1905 v Drážďanech, čerpala hlavní inspiraci v souznění člověka s přírodou, v hledání života mimo civilizaci (ovlivnění postimpresionismem a tahitskými obrazy Gaughina). Fascinovala je etnografie Afriky a jižních moří. Později se od tohoto tématu odpoutali. Hlavními protagonisty skupiny byli **Ernst Ludwig Kirchner**, **Erich Heckel**, **Karl Schmidt - Rottluff** a **Max Pechstein**.

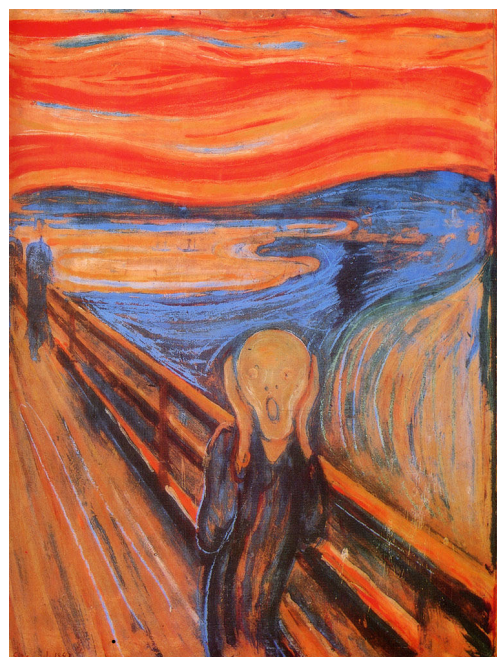
⁹ Volně čerpáno z : WOLF, N. *Expresionismus* str. 6 -15

Druhá skupina **Der Blue Reiter** (Modrý jezdec) vzniklá v Mnichově r.1911, spíše než z Oceánie čerpala inspiraci z naivních dětských výtvorů. Jejich díla jsou více geometrizovaná, vyjadřující vliv kubismu. Skupina dala popud pro vznik abstrakce. Hlavní představitelé: **Vasilij Kandinskij, Franz Marc, Alexej Javlenskij, August Macke, Paul Klee**

Expresionistické tendence se objevily i mimo Německo. V Rakousku se proslavili umělci **Oskar Kokoschka** a **Egon Schiele**, jejich tvorba byla ovlivněna tehdejší psychoanalýzou Sigmunda Freuda. Belgičan **James Ensor** zas za bizarními karnevalovými maskami schovával propast své duše.

Asi za nejznámějšího autora, který položil základy expresionismu, považujeme norského malíře **Edwarda Muncha** a jeho obraz *Výkřik*, který je výrazem jednoho z malířových utkvělých pocitů ze strachu smrti. Tento obraz je dokladem toho, jak expresionisté dokázali prostředkovými výrazy ztělesnit své nejintimnější pocity.

Munch do ohnivě rudého nebe svého obrazu napsal: To mohl namalovat jedině šílenec!

Obr. 1 Edward Munch: Výkřik, 1893

Výstava Edwarda Muncha v Praze ovlivnila řadu českých umělců natolik, že se r. 1907 sdružili ve skupinu **Osmu**, kde publikovali svá díla uplatňující všechny znaky expresionismu. Skupina se pojí se jmény **Emila Fily, Bohumila Kubišty, Otakara Kubína, Willi Novaka, Vincence Beneše** a dalších.

Kolik tváří máš, tolikrát jsi člověkem

Věková kategorie: 1 – 5 třída (výtvarný kroužek)

Organizace: samostatná práce ve třídě

Technika: kombinace koláže s malbou

Obsah: pomocí barev a destrukcí papíru se pokusit ztvárnit určitou náladu

Cíl: pochopit, že i zdánlivě nečitelný obraz v sobě skrývá nějaké emoce

prostřednictvím výtvarné činnosti se seznámit s expresionismem

Pomůcky: tempery, štětce, vodové barvy, čtvrtky A3, hadr, igelity, kelímky s vodou, vlastní fotografie A4,

reprodukce obrazů: 1) Edward Munch - Výkřik

2) Timothy Shortell - Oskar Kokoschka

3) Emil Nolde- Zátíší masek

4) Erich Heckel – Dívka s vysokým kloboukem

5) Erich Heckel – Mrtvý voják

Motivace:

Na zemi je rozmístěno několik expresionistických obrazů od různých malířů. Ptáme se dětí, jak na ně jednotlivé obrazy působí. Které obrazy by potřebovaly rozveselit? Který z obrazů vám připadá smutný? Jakému obrazu byste dali název strach? Zkoušíme jednotlivé obrazy pojmenovat podle nálad, které v nás vyvolávají. Obrazy roztřídíme na dvě skupiny. Ty, které nám připadají smutné a ty, které vyjadřují klid, radost. Máme připraveno několik kartiček s určitými vlastnostmi, náladami. Pomocí mimiky se snažíme tyto vlastnosti ztvárnit sami na sobě, následně můžeme přiřadit danou vlastnost k nějakému obrazu. Vysvětlujeme, že stejný obraz může na každého z nás působit úplně jinak, naše vnímání je odlišné, to, co druhým může připadat ošklivé, nám se líbí a naopak.

Popis:

Děti si vylosují nějakou vlastnost, emoci (strach, radost, úzkost, spokojenost....). Každý má k dispozici svoji fotokopii A4. Jejich úkolem je tento xerox pomalovat vodovými barvami, pokusit se ztvárnit vlastnost, kterou si vylosovaly. Při druhém obrazu je ponechána větší volnost. Děti mají ztvárnit jakýmkoliv způsobem svůj

aktuální stav „Jak se právě teď cítím“. Mohou svůj okopírovaný portrét rozstříhat a zase slepit, zmuchlat, roztrhat atd. Takto upravený portrét nalepí na čtvrtku A3, kterou si předtím již barevně (temperami) zpracovaly.

Hodnocení:

Následuje reflexe, jak se dětem pracovalo na své vlastní podobizně. Jaké měly pocity, když musely zasáhnout do svého „obličeje“. Prohlížíme si zhotovené práce. Zamýšlíme se nad tím, jaké emoce v nás výtvoř vyvolávají. Pokoušíme se dané obrazy pojmenovat podle nálady.

Průběh činnosti:

V úvodní části hodiny děti měly určovat, jakými pocity na ně reprodukce expresionistů působí, zda převažuje smutek nebo veselí. Děti se neostýchaly spolupracovat. Žádný z obrazů na ně nepůsobil radostným dojmem. Marek u jednoho z obrazů konstatoval: „Má veselé barvy, ale působí na mě smutně“. Děti měly přijít na to, čím se v dnešní hodině budeme zabývat. Nikdo z nich si nepamatoval, že v předcházející hodině byly foceny a že právě z fotografie se bude dnešní hodina odvíjet. Děti s vlastní fotografií pracovaly poprvé, velice je to bavilo, když mohly zasahovat do svého „obličeje“ a experimentovat jak s malbou, tak i s koláží. „Ještě že tak nevypadáme doopravdy“! Původní záměr byl, aby byly použity z velké části tempery a pastel jen na obličejovou část. Děti však daly přednost pastelům a použily jej i na pozadí. Pracovaly s ním však plošně a ignorovaly fakt, že takto se s pastelem napracuje. Práce, na které byly použity temperové barvy, byly mnohem působivější a podtrhovaly více danou vlastnost. Děti se daleko více výtvarně vyjádřily při druhém úkolu, který nebyl pro ně tak svazující vylosovanou emocí. Mladší děti (Marek a Kačka) měly problémy ztvárnit výrazovými prostředky emoce radost a smutek. Tyto pocity ještě nedokáží vyjádřit jen samotnou barvou. Museli si proto pomoci symbolickými znaky, jako je slza a srdce. Starší dívky se bavily tím, že zkoušely na svých obrazech, jak by vypadaly, kdyby měly melíry a stíny. Různě barevné vlasové kombinace a „make up“ vyzkoušely na všech fotokopiích, které měly k dispozici. Jirka byl zaujat prací a lepil na sebe jednotlivé části obličeje a různě je deformoval. Zbytky fotokopií si děti vyměňovaly a zkoušely, jak by vypadaly v jiném těle, nebo s jinými orgány. V průběhu práce si své výtvoř navzájem ukazovaly a bavily se. Proto se hodina neobešla bez povídání a probíhala v duchu humorné hodiny.

3. 2. 2. Kubismus

Koncem roku 1907 se ve Francii zrodil umělecký směr kubismus, který je považován za největší revoluci po objevení perspektivy v renesanci. Tento směr zahrál významnou roli v proměnách výtvarného umění dvacátého století.

„Analyzujeme formu z různých pohledů, rušíme perspektivu, posuzujeme předmět a točíme se kolem něho hledající s úzkostným zaujetím tajemství formy. Cílem naší nové formy není ani popis, ani abstrakce, ale konkrétní a nově stvořená skutečnost“ A. Gleizes (Prokop, V. Kapitoly z dějin výtvarného umění, 2000, st. 43)

O vznik kubismu se hlavně zasloužili malíři **Pablo Picasso** a **Georges Braque**. Mezi těmito umělci se vytvořilo tak úzké tvůrčí partnerství, že často lze jejich obrazy od sebe těžko rozlišit. Oba dva zpočátku čerpali inspiraci z Cezanových obrazů. Picasso byl navíc v tvorbě ovlivněn tzv. černošským uměním, díky černošské plastice dospěl k zredukování předmětů na základní geometrické tvary. Podle toho, že obrazy jsou redukovány jen na geometrická schémata a jejich díla vypadají „jakoby byla sestavená z krychlí“, se roku 1908 tomuto směru od kritiků G. Bracque dostalo hanlivého pojmenování kubismus (z lat. kubus=krychle).

Klíčovým dílem kubismu se stal Picassův obraz *Slečny z Avignonu*, kde se poprvé objevily kubistické tendence. V obličejích žen je vidět deformace ovlivněno černošskými maskami. Obraz zrušil do té doby v umění převládající trojrozměrnost, odstartoval počátek deformace reality na základě spojení několika pohledů.

Obr. 2. Pablo Picasso, *Slečny z Avignonu*, 1907

Historikové kubismus rozčleňují do tří fází

1) *Cézannovská (prekubistická)* (1907-1910)

Je ovlivněna P. Cézannem. Umělci tvoří ve stylu jeho výroku, který bývá považován za základ kubistické inspirace „*Maluje přírodu podle válce, koule a kuželu.*“¹⁰ V této fázi převažuje zjednodušování předmětů na geometrické tvary, je vyloučena perspektiva a prostor.

2) *Analytická* (1910-1912)

Charakteristické je rozbití zobrazovaného předmětu na množství malých, geometrických ploch. Barevná škála je omezena a vychází převážně z hnědých a šedých odstínů. Znázorňují stejný předmět z několika různých zorných úhlů. Obraz se často stává těžko přehledným, proto do obrazů stylizují drobné detaily (knoflík, prsty...), které umožní stimulovat divákovu chápavost. Objevují se nové techniky. Do obrazů jsou komponována tištěná písmena, vlepované papíry a hřebíky, začínají se používat hřebeny, do barevných pigmentů je přidáván písek, železné piliny, hobliny. Vznikají první koláže.

3) *Syntetická* (1912- k 1. sv)

Umělci se zcela oprostili od iluze hloubky a pracují pouze v dvojrozměrnosti. Předměty již proto nejsou rozdrobovány na množství malých částí. Znovu dochází k jejich spojování. Předměty jsou zobrazené jen jako jednoduché znaky s nejpodstatnějšími vlastnostmi. Detail má za úkol vyvolat myšlenku celku. V této etapě se k výše zmiňovaným umělcům přidává další osobnost **Juan Gris**.¹¹

Revoluce způsobená Bracquem, Picassem a Grisem zahájila novou éru v dějinách výtvarného umění. Stála u zrodu všech důležitějších směrů moderního malířství.

V českých zemích kubismus spolu s expresionismem ovlivnil umělce ze skupiny **Osma**. Kubistickým obdobím prošel i **Josef Čapek**, sochař **Otto Gutfreund**. Zcela unikátní podobu získal kubismus v české architektuře, která nemá ve světě obdobu.¹²

---

¹⁰ Volně čerpáno z : časopis č. 92 *Největší malíři – Kubismus*, st. 3-8

¹¹ Volně čerpáno z Pijoan, J. *Dějiny umění* 9. st.125 - 139

¹² Volně čerpáno z Pavelka, J. *Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů*, st. 96-97

Proměny

Věková kategorie: 5.třída

Organizace: samostatná práce u stolku

Technika: kresba

Obsah: geometrizace profilu

Cíl: přiblížení se k výtvarnému směru kubismu, prostřednictvím výtvarné hry postupnými zásahy v kresbě zjednodušit formu na geometrické obrazce

Pomůcky: barevné papíry, nůžky, patenty, fixy, tuše, kniha Pablo Picasso

reprodukce obrazů: 1) Pablo Picasso- Slečny z Avignonu

2) Pablo Picasso – Plačící žena

3) Pablo Picasso - Hlava

4) Juan Gris- Picasův autoportrét

5) Juan Gris – Snídaně

Motivace:

Bylo jednou jedno městečko, kde nebylo vůbec nic kulaté. Neměly tam zatáčky, ba ani kruhové objezdy. Auta nejezdila po kolech, ale po čtvercích. Děti si neházely s míčem, ale s kostkou. Místo koláčů jedly hranáče. Prostě vše bylo ostře řezané, samá hrana a hrot. Kdo nebyl hranatý, byl nemoderní a snažil se to co nejrychleji napravit. Jakmile lidé zjistili, že se zakulacují, rychle běželi k soustružníkům na ořezání, aby byli opět krásně hranatí. Seznamuji děti s kubismem. Srovnáváme dva obrazy. Picasův portrét neznámé slečny a da Vinciho Monu Lisu. Všímáme si hlavních znaků kubismu. Následně se děti pokusí seřadit reprodukce kubistických malířů podle toho které, jim připadají nejméně zdeformované, až po ty, které jsou nejvíce geometricky redukovány.

Popis:

Děti si načrtnou portrét na nejmenší formát papíru se všemi jeho charakteristikami (nos, pusa, brada) a následně ho vystříhnou. Položí ho doprostřed druhého jinak barevného papíru a jeho obrys tužkou obtáhnou ve vzdálenosti (maximálně) jednoho centimetru již s mírnými deformitami. Takto postup opakují vícekrát vždy na jinak barevný papír, až tvar ztratí podobu profilu. V konečné fázi vrstvy na sebe nalepí, pouze levý okraj tak aby se dalo horní vrstvu zprava odklopit. Možná na všechny vrstvy dokreslit obličejové detaily, které se budou též kubisticky deformovat.

Hodnocení:

Hledáme práce, které se nejvíce podobají kubistickému portrétu. Jak se vám pracovalo tímto netradičním způsobem? Jste se svou prací spokojení? Co byste na ní ještě vylepšili? Na jaké fázi z podobizen se vám pracovalo nejlépe?

Průběh činnosti:

Protože předešlou hodinu děti malovaly podle hudby, přišly s prvotní myšlenkou, že by se dnes mohlo „malovat dle filmu.“ Většina dětí už znala jméno Pablo Picasso, jen si pod jeho jménem nedokázaly představit žádný obraz. Byly překvapené, když zjistily, jakou tvorbou je proslaven. S pojmem kubismus se pár dětí již setkalo... “To jsou ty hranaté obrazy.“ V motivační části hodiny, kdy jim byla vyprávěna pohádka, se zaujetím poslouchaly, a když měly seřazovat obrazy dle postupné geometrizace, vzájemně spolupracovaly. Dokonce navzájem spolu diskutovaly o tom, který obraz se jim zdá méně či více „hranatý“. Průběh výtvarné části, kdy měly profil postupně zjednodušovat, se na jednotlivých školách značně odlišoval. V jedné třídě tyto geometrické posuny byly výrazné a děti se nebály lidské rysy zásadně změnit. Dokonce samy přišly s návrhem, že by se tuší mohly obtáhnout všechny profily. Ve zbylých dvou školách převládala ostýchavost. Děti výborně vystihly původní profil, ale zbylé tři fáze se zobecňováním již zas tak výrazně od toho prvního nelišily. Spoustě dětí dělalo problémy oprostit se od tužky při kresbě obličejových detailů a pracovat přímo s tuší. Míša, která pracovala při prvním profilu velice svědomitě, uplatnila znalosti z navštěvované umělecké školy a pomohla si obličejovými liniemi a elipsami. Do dalších fází se již trochu bála zasáhnout a porušit tak to, co se dověděla o lidských proporcích v umělecké škole. Dvojice chlapců neměla nůžky, zatajila to a první profil vystříhali pomocí kružítko – jeho hrotu. Katka zas vytvořila spíše posun od nejhezčí podobizny k čarodějnici, než ke geometrizaci. Děti po každém profilu, který vytvořily, vyžadovaly neustálou zpětnou vazbu, zda to udělaly správně a mohou se pustit do dalších profilů.

3. 2. 3. Futurismus

Obr. 3. Carlo Carrà, *Červený jezdec*, 1913

*Chtěl zbourat muzea a knihovny-
jako památníky tradičního
výtvarného umění a literatury-
a začít znovu oslavou rychlosti
a dynamiky nových vynálezů-
elektriny, parních lokomotiv,
automobilů. Oslavoval chaos
a destrukci, tvrdil, že
„krása je jen v boji“ a válku
popisoval „jako jedinou očistu lidstva“*

(Gaffová, J. *Svět umění XX století*, 2003, st. 44)

Označení Futurismus bylo poprvé použito roku 1909 v manifestu italského básníka Filippa Tommasa Marinettiho. Marinetti bojoval proti tehdejšímu umění, přál si skoncovat s nudným konformismem. Na rozdíl od většiny moderních uměleckých směrů, kterým dali názvy kritikové, si futuristé vybrali své označení sami (lat.futurus = budoucí). Futurismus je výhradně zahleděn do budoucnosti, směřuje k vědě a vyspělé technice. Manifest podepsali umělci: **Umberto Boccioni, Giacomo Balla, Carlo Carrà, Luigi Russolo, a Gino Severini.**

Futurismus vychází z expresionismu, z kterého si vzal barevnost, a z kubismu, z kterého převzal tvarovou roztříštěnost. Snahou umělců je vyjádřit se originálním způsobem ke společnosti, chtějí se vymanit ze všeho vžitého, oprostit se od minulosti a směřovat k budoucnosti. Tím, že rozfázovávají jednotlivé části pohybu ,chtějí docílit co největší dynamiky. Zpočátku jejich tvorby jim byly inspirací fotografické analýzy (Expozicí filmu vytvářely pohyblivé obrazy). Hlásají kult rychlosti a moderních strojů. Významným aspektem futuristického světonázoru byl i kult síly, násilí a tedy i války. Mnoho italských umělců s nástupem 1. světové války svými obrazy vzdávaly hold Mussolinimu a stali se tak přívrženci fašismu.¹³

¹³ Volně čerpáno z: a) Larouse, *Světové dějiny umění*, st. 510

b) časopis č 94. *Největší malíři- Futurismus*,st.4 -6

Na planetě Futurum

Věková kategorie: 1-5. třída, výtvarný kroužek

Organizace: práce na zemi ve 2-3 členných skupinách

Technika: suchý pastel

Obsah: obkreslováním postav vytvořit zajímavou kompozici, zachytit rozfázovaný pohyb pozvolnými změnami v lidské postavě

Cíl: uvědomit si, s jakou rychlostí vzniká pohyb, jeho děj a postupnou pomíjivost
seznámit děti s hlavními znaky futurismu.

Pomůcky: pastely, křídly, velký balicí papír, vodové barvy, štětce

reprodukce obrazů: 1) Marcel Duchamp – Akt sestupující ze schodů

2) Carlo Carra – Červený jezdec

3) Giacomo Balla - Dynamika psa na vodítku

4) Giacomo Balla - Děvčátko běžící po balkóně

Motivace:

Dnes se vydáme na jednu moc zvláštní planetu, která se jmenuje Futurum. Jak si myslíte, že vypadají tamní obyvatelé? Co si představujete pod slovem Futurum? Ukazujeme dětem reprodukce futuristických malířů. Společně zjišťujeme, co mají asi společného. Snažíme se podle obrazů zjistit, jací lidé na této planetě žijí. Nebudou-li děti moci na to přijít, klademe jim otázky. Myslíte si, že jsou tito lidé líní a pomalí? Co asi znamená, že malíř těmito lidem namaloval o několik končetin více, než je obvyklé? Přicházíme na to, že obrazy mají společnou rychlost a dynamiku. Malíř se snažil v obrazech zachytit pohyb, proto tyto postavy rozpohyboval tím, že jim namaloval více končetin. Zkoušíme si rozfázované pohyby. Děti se pomalými pohyby posadí, zvednou ruku, nakloní se na stranu... Zjišťujeme, že rychlému pohybu, který často ani nepostřehneme, předchází řada postupných fází.

Popis:

Děti pracují na velkém balicím papíru. Nejprve si rozmyslí, jaký pohyb budou ztvárňovat. Figura, kterou obkreslí jako první, bude základní poloha, z které budou vycházet. Vždy, když budou chtít postavu rozpohybovat, musí změnit i svoji polohu, kterou rovněž obkreslí. Toto budou opakovat několikrát. U vzniklých siluet se dá

zachytit i rychlost. Čím je větší mezera mezi obrysy, tím je pohyb rychlejší. Nakonec vše společně vybarví pastelem. První a poslední pozici děti zpracují do detailů.

Hodnocení:

Společně si prohlížíme vzniklé výtvary. Hledáme obraz, který v nás vyvolá dojem rychlosti a tempa. Sledujeme jednotlivé fáze pohybu. Snažíme se o pojmenování obrazů podle pocitů, kterými na nás působí.

Průběh činnosti:

Protože futurismus byl první výtvarný směr, kterým byla zahájena činnost ve výtvarném kroužku, bylo potřeba děti nejprve seznámit s moderním uměním. Na chodbě byly vyvěšeny reprodukce malířů z různých časových období 20. století. Děti byly motivovány návštěvou galerie, dostaly pracovní listy se škálou vlastností od 1 do 10. Každý obraz měly ohodnotit – zakroužkovat to číslo, které se jim zdá nejvíce vhodné pro danou vlastnost (viz. příloha 7. 1). Zpočátku se děti zhrozily toho, co se bude dít. Když se ve třídě měly pohybovat podle čísel, které zakroužkovaly u jednotlivých obrazů, počáteční nechuť vystřídal zájem. Samy si vynutily, aby místo tří obrazů se vyhodnotily všechny. Bavilo je hodnotit obrazy netradičním způsobem, když viděly, že ne každý se postavil ke stejnému číslu, zbavily se ostychu a zapojily se do debaty, jaké emoce v nich obraz vyvolává, aniž by to od nich někdo vyžadoval. Mladší děti kroužkovaly jen polární čísla 1 nebo 10, nerozlišovaly mezistupně. Buď na ně obraz působil klidně nebo je pobuřoval, neuměly zvolit jiná čísla. Starší děti již využívaly plnou škálu. Bylo překvapením, že futuristické obrazy ne na všechny děti působily rychlým dojmem. Rozfázované pohyby si vysvětlily tím, že: „To je jak zpomalený záběr ve filmu.“ V pracovní části se krom, jedné skupiny, zachycené rozfázované pohyby slily barevně dohromady a nebylo zas tak zřetelně vidět jednotlivé přechody. Dva chlapci chtěli zachytit pohyb ze sedu do stoje, velice si nad tím lámali hlavu. Výsledkem byly obrysy bot, tím chtěli vysvětlit : „ že člověk již stojí“. Nakonec začali znovu, ale již s jiným pohybem. Jiná skupina místo barevného pozadí zvolila šedivé čáry, aby naznačila rychlost větru, který proudí kolem postavy. Děti, které obkreslovaly postavy jen jednou barvou, měly celkem zmatek v hledání původního a konečného tvaru, musely do obrazu znovu zasáhnout, tentokrát již barevně. Při závěrečném hodnocení děti měly své obrazy pojmenovat. Jirka : „ Já bych mu nedával žádný název, aby si mohli diváci vytvořit název svůj vlastní“.

3. 2. 4. Dadaismus

Oficiálně byl založen tento směr v Curychu roku 1916, kde vznikl literární klub **Kabaret Voltair**, se kterým je dadaismus spojován. Neutrální Švýcarsko se za války stalo azylem mnoha avantgardním umělcům. Ve Voltairově kabaretu se schází skupina umělců různých národností. Spojuje je otevřený rozchod se společností. Vystupují proti všemu uznávanému, proti jakémukoliv řádu a logice. Nejvíce se o vznik dadaistického hnutí zasloužili **Hugo Ball**, **Tristan Tzara** a **Hans Arp**. Dadaistické počátky však začaly již o rok dříve v New Yorku, kde se kolem fotografa **Alfreda Stieglitze** shlukli **Marcel Duchamp**, **Francis Picabia** a **Man Ray**. Po 1.sv. válce se hlavní umělecká tvorba přesunula do Paříže a obě skupiny se spojily.

„Proti tradičnímu umění, proti rozumu, proti morálce, proti politice, proti válce – dadaismus protestoval proti všemu!“ (Gaffová, J. *Svět umění XX. století*, 2003, st. 50)

Dadaismus je úzce spjatý s nonsensem, spontánností, mystifikací a náhodou. Princip náhody byl uplatněn i při samotném názvu, který vznikl náhodným otevřením slovníku (Z franc. dada = dětinsky koníček) toto slovo jakoby potvrzovalo to, na co byl dadaismus zaměřen, na dětinskou hravost, absurditu, naivitu a odmítání světa dospělých. Dadaisté chtěli provokovat a šokovat. Odmítali všechny dosud platné normy mezi uměním a životem. Vytvářeli tzv. „estetickou ošklivost“. Směr se zrodil z nedůvěry a zklamání vůči falešné společnosti.

Obr.4. Marcel Duchamp, Kolo bicyklu, 1913

Objevují se nové výtvarné postupy. **Duchamp** vytváří nový typ uměleckých objektů *ready made* tím, že spojuje běžné předměty a staví je do umělecké sféry. Hlavním záměrem byl však humor a absurdita. Němec **Max Ernst** tím, že otiskoval do různých materiálů barvou natřené proškrábané plochy různých předmětů, objevil metodu *frotáže*. **Kurt Schwitters** se proslavil výtvarnými objekty zavěšovanými na stěnu tzv. *asambláží*. Do popředí se dostávají i *fotokoláže* **Raoula Hasmanna**.¹⁴

¹⁴ Volně čerpáno z : a) Prokop, V. *Kapitoly z dějin výtvarného umění*, st. 45

b) Pavelka, J. *Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů*, st.42

Kdo si hraje, nezlobí

Věková kategorie: 4. třída

Organizace: samostatná práce v lavicích

Technika: malba

Obsah: hravé spojování dvou tvarů

Cíl: Při výtvarné hře odstranit ostych, podněcovat dětskou fantazii a rozvíjet kreativní myšlení. Na základě výtvarného experimentování pochopit hravé myšlení dadaismu.

Pomůcky: klobouk s lístky, čtvrtka A3, štětce, temperové barvy, kelímky s vodou, hadřík, slovník českého jazyka, tuš, špejle, kniha Dadaismus

reprodukce obrazů: 1) Androgino – ready made,

2) Marcel Duchamp – LHOOQ

3) Leonardo da Vinci - Mona Lisa

Motivace:

Pod kloboukem je skrytý slovník českého jazyka. Děti mají za úkol hádat ,co je pod kloboukem schované a následně zjistit, k čemu slovník budeme potřebovat. Dnes si při hodině budeme hrát na vědce, kteří se snaží objevit stále nové a nové věci. Seznamujeme děti s dadaismem, s jeho hlavními rysy, absurditou a hravostí. Porovnáváme dva obrazy Mony Lisy od Leonarda Da Vinciho a od Marcela Duchampa. Vysvětlujeme, že i samotný název vznikl náhodným otevřením slovníku. Děti si rovněž mohou vyzkoušet náhodným otevřením, jak by se jejich umělecká skupina jmenovala. Dnešní moderní technika dokáže mnoho, ale zkřížit dohromady auto se stromem (autostrom) nebo brýle se židlí (židlobrýlák) se ještě nikomu nepodařilo. Dnešní hodinu se proměníme ve vědce, kteří neoperují se zkumavkami a injekcemi, ale stačí jim k bádání pouhý slovník českého jazyka.

Popis:

Děti si principem náhody nalistují dvě podstatná jména, s kterými jakožto vědci budou operovat. Z jednoho slovníku živočicha a z druhého věc. Po vylosování podstatných jmen si z připraveného pytlíku vylosují ještě sloveso. Tím zjistí, co jejich objevená věc bude vlastně dělat. Jejich cílem je všechna tři slova zkombinovat dohromady pomocí výrazových prostředků temperových barev. Konečný výtvar obtahnou tuší a napíší jeho název.

Hodnocení:

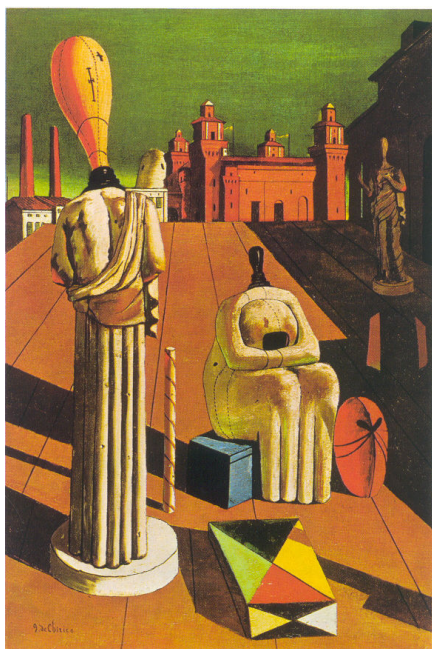
Hodina končí konferencí vědců. Děti se pokusí o své stvoření napsat pár informací. Kde žije, čím se živí atd. Každý sám pak ostatním svého tvora představí. Všímáme si, jak se dětem podařilo spojit zdánlivě odlišné věci v jednu.

Průběh činnosti:

Většina dětí poznala Monu Lisu a některé děti i věděly, kdo ji namaloval. Jeden chlapec tvrdil, že to je Božena Němcová. Po vylosování podstatných jmen a slovesa si děti měly nejprve tužkou na malý papír namalovat návrh svého „stvoření“. Už zde se práce na jednotlivých školách velice lišily. Na jedné škole si děti nepotřebovaly udělat žádný návrh a nebály se pracovat přímo na velký formát. V konečných výtvorech byla vidět bohatá fantazie a bylo možno rozpoznat dvě vylosované věci, které zkombinovaly dohromady. Bylo poznatelné, že děti jsou vedeny k tomu, aby u každého obrazu udělaly pozadí. Téměř všechny děti jsou naučené dělat pozadí technikou tupování. Nestyděly se své výtvary prezentovat před celou třídou. Jediný Vojta měl větší problémy. Když měl popisovat své „zvíře“, opsal to, co bylo předloženo jen jako návrh, a to přímo ještě do obrazu. Ve zbylých dvou školách bylo vidět, že děti mají problémy začít pracovat, aniž by si předkreslily obrysy tužkou. Když jim byla tužka zakázána, vzaly si černou temperu a udělaly silné obrysy. Protože obrysy byly tak výrazné, nebylo zapotřebí v konečné fázi použít tuš. Často se ptaly, zda mohou namalovat to a to, aby se ujistily, že to tak může být. Některé děti již ztratily zájem a rychle se snažily to mít co nejdříve hotové. Přesto, že obrazy byly celkem povedené, v konečné fázi, při psaní názvu, výsledný dojem pokazily. Název doslova načmáraly, pár chlapců dokonce použilo propisku. Svě výtvary se styděly prezentovat, jen pár odvážlivců se přihlásilo. Ve speciální třídě s poruchami učení a chování dělalo dětem problémy jen samotné spojení dvou slov v jedno, o to větší problémy měly při malování. Jedno děvče se velice trápilo, jak spojit myš a dům, muselo spolupracovat s učitelkou. Když mělo do obrazu zapojit ještě sloveso pracovat, muselo si nejdřív s pomocí učitelky vysvětlit význam slova na příkladu „Co děláš doma za práci?“ Tyto děti měly problémy s pozadím a mícháním barev - neumí šetřit barvou pokaždé, když si namočily štětec do vody, přidaly znovu barvu z tuby. Děti měly problémy napsat souvislý text, zato když měly hovořit o svém výtvoru, netrpěly nedostatkem fantazie.

3. 2. 5. Surrealismus

Po 1. světové válce se objevuje vůle vrátit se k řádu, vrátit se zpět k figurativnosti. Zpočátku hráli hlavní úlohu, stejně jako u dadaismu, spisovatelé. První vlna surrealistů vycházela ze skupiny dada. **André Breton**, francouzský básník a kritik, jenž se r. 1924 stal zakladatelem surrealismu, prohlásil, že *dadaisté otevřeli dveře dokořán, ale...otevřeli je do chodby, která nikam nevede*. Surrealismus převzal od dadaismu to, co pokládal za nejlepší- taktiku šoku, smysl pro nonsens a nelogičnost a vložili je do nových forem. (Gaffová, J. *Svět umění XX století*, 2003, st.80)

Osamělý malíř **Giorgia de Chirico** ve svých obrazech zobrazoval prázdné prostory měst, tajemných zátiší, opuštěných soch a manekýnů. Obrazy jsou sice zaplněny skutečnými předměty, ale v nových souvislostech, kde hlavní roli hraje imaginace. Zpočátku tvorby surrealisté u tohoto malíře nacházeli zdroj inspirace. Stejně jako on postavili svá díla na kontrastu mezi realitou a snem.

„Krásné jako nahodilé setkání deštníku a šicího stroje na pitevním stole“

Obr. 5. Giorgio de Chirico, Znepokojivé múzy, 1916

Surrealismus (z franc. *surréalisme* = nadrealismus). Jak už samotný vznik názvu napovídá, umělci hledali víru ve vyšší realitu, tu nalézali v asociacích, v myšlenkové hře a ve snech. Ze začátku hledali inspiraci v pořádání seancí. Chtěli upadnout do hypnotického spánku, který jim má pomoci nalézt nová spojení, myšlenky a vize. Toto prolínání *snů* a skutečnosti se stalo hlavním principem surrealismu. Jedině sen člověku umožňuje být svobodným. Další faktor, který surrealismus ovlivnil, byla **psychoanalýza** Sigmunda Freuda. Surrealisté hledají nové způsoby projevu. Zápis volných asociací, tzv. magický diktát, bez jakékoliv kontroly rozumu, má vyvolat podvědomí. Právě podvědomí je klíčem k významu snů, myšlenek a tužeb. K vytváření

tohoto vnitřního světa využívají techniku *automatismu*, která umožňuje zaznamenávat okamžité stavy a děje v nitru člověka. Hlavní tvůrčí metodou se stává **náhoda**. Obraz se rodí pod rukou umělce, aniž by si toho byl sám vůbec vědom.

Střediskem surrealistické tvorby se stává Francie, ale ve 30. letech se postupně šíří po celé Evropě. Protože každý autor má jiný sen, musí se i jejich tvorba odlišovat. První řada umělců přešla od dadaismu k surrealismu. Mezi nimi byly Němci **Hans Arp** a **Max Ernst**, který se proslavil technikou frotáže a motivy z přírody. V tvorbě **André Massona** se více projevuje vliv kubismu. Španěl **Joan Miró** vytváří znaky a symboly, které připomínají dětské kresby. Belgičan **René Magritte** je zaměřen na intelektuální poetiku, bývá považován za mistra absurdity, **Paul Delvaux**, druhý velký Belgičan, se vrací k renesanční perspektivě, je představitelem tzv. veristického umění. Francouz **Yves Tanguy** si jde svojí osobitou cestou, na které ztvárňuje snové krajiny plné roztočivých tvarů.

Asi největšího ohlasu u veřejnosti dosáhl Španěl **Salvador Dalí**. Dokázal věrohodně zachytit reálné prvky a propojit je se snovou bizarností. Jeho díla jsou naplněna erotickými motivy a dokonalou iluzí.

*Dalí své obrazy charakterizoval jako:
„ručně malované fotografie snů“*

Obr. 6. Salvador Dalí. Pokušení sv. Antonína 1946

U nás **surrealistická skupina** vznikla až roku 1934, ale počátky jsou spojeny už s poetickou skupinou Devětsil, jejímiž členy byli i výtvarníci **Josef Šíma** a **František Muzika**. Nejznámější umělecká skupina, která byla spjata se surrealismem, nesla název **Ra** a vznikla r.1942. Jejími členy byli **Jindřich Štýrský**, **Mikuláš Medek** a **Toyen** (vl. jménem Marie Čermínová)¹⁵

¹⁵ Volně čerpáno z a) Prokop, V. *Kapitoly z dějin výtvarného umění*, st. 46 – 48
b) Pijoan, J. *Dějiny umění* 9., st. 13- 52
c) LAROUSSE, *Světové dějiny umění*, st. 513-517

Prapodivná krajina

Věková kategorie: 5. třída

Organizace: samostatná práce v lavicích

Technika: koláž s lavírovanou dokresbou

Obsah: dokreslování fragmentu plynulými liniemi

Cíl: hledat v reálných věcech prvky fantazie

seznámit děti s magickými prvky surrealismu

Pomůcky: rozstříhaná xeroxová kopie uměleckého díla Giorio di Chirico – Znepokojivé múzy, nůžky, lepidlo, čtvrtka A4, tuše, kelímky s vodou, štětec, libovolné předměty (kartáček, klobouk, míč...), kniha Dějiny umění V.

reprodukce obrazů: 1) Giorio di Chirico – Znepokojivé múzy

2) Salvador Dali a) Pokušení sv. Antonína

b) Živé zátiší

c) Stálost paměti

Motivace:

Představujeme si, že jsme obyvatelé jiné planety, kteří přiletěli na planetu Zemi na návštěvu. Naskytá se nám k vidění spousta předmětů, které nevíme, k čemu slouží. Děti se volně prochází po třídě jako mimozemšťané a hledají nějaký předmět. Na příkladu obrazu Ostrov Pokladu od Reného Magritta si ukazujeme, že konkrétní věc nemusí sloužit jen k tomu, čemu je určena. V listu vidíme skrývající se holubici, nože poletující ve vzduchu atd. Děti mají za úkol představit svoji vybranou věc ostatním mimozemšťanům a pokusit se objasnit, k čemu ji asi lidé používají. Př. klobouk- může být nádobka na vodu, forma na pečení atd.

Popis:

Na stole leží rozstříhané reprodukce. Děti si vylosují dva fragmenty, které vhodně rozmístí na plochu čtvrtky a nalepí je. Jejich úkolem je dokreslit tyto díly dle vlastní představy. Snažíme se, aby oba díly byly propojeny a nezůstaly izolovány. Důležité je, aby děti vycházely z linií, které se na ústřížcích objevují, a plynule na ně navázaly kresbou tuší. Naším záměrem je, aby kresby působily co nejvíce snově. Nakonec děti do kreseb zasáhnou vodou. Místa, která by chtěly mít vystínovaná, budou štětcem rozmývat tuš - lavírovat.

Hodnocení

Děti mají k dispozici svoje kresby s nalepeným a částečně dokresleným ústřížkem. Setkávají se s původním obrazem Znepokojivé múzy od G. Chirica. Jaké máte ze setkání pocity? Představovaly jste si originál jinak? V čem vás obraz zklamal nebo překvapil? Co jste udělaly jinak a co vás k tomu vedlo? Děti hledají na obraze to místo, které jim posloužilo jako odraz ke své vlastní práci. Prohlížíme si dětské výtvary a hledáme obrazy, které na nás působí nejvíce fantaskním dojmem.

Průběh činnosti:

Většině dětem nedělalo problémy připodobnit věci jiný název a říci, k čemu slouží. Fantazií méně oplývající děti jen opakovaly nápad, který už řekl někdo jiný. Nikomu nečinilo potíže nalepit a rozmístit ústřížky na čtvrtku až na jednoho chlapce, který ho nalepil do rohu čtvrtky a celou plochu nechal prázdnou. Děti byly nadšené technikou lavírování. Některé děti zpočátku nechtěly tuto novou techniku použít, ale když viděly, jak jsou tím ostatní děti zaujaté, také ji vyzkoušely. Jolana ukazovala ostatním svůj způsob, který vymyslela. Na svůj obraz pomocí vody namalovala několik spirál a linií. Na začátek linie kápala trochu tuše a pak se zaujetím sledovala, jak se rozpíjí po dráze, kterou vytvořila. Děti správně pochopily úkol a vycházely z linií, které dále rozvíjely do tvarů. Pár dětí, místo aby vycházely z linií, vycházely z tvarů ústřížku, který pak dokreslily, podle tvaru, který jim připomínal. Martin v trojúhelníkovitém tvaru viděl plachtu, a tak k ní dokreslil loď. Jiná skupina dětí sice dva ústřížky liniemi dotvořila, ale nepropojila je, takže vypadaly, že k sobě nepatří. Honza si vytáhl dva fragmenty, které do sebe zapadaly, přestože už dopředu jejich spojením věděl, co zpodobňují, nenechal se ovlivnit, nalepil je odděleně a vytvořil zcela jiné dílo. Při hodnocení děti byly překvapené, jak se jejich a dílo autora liší. S chutí hledaly výseky díla na obraze. Tato část je bavila a chtěly hledat i ústřížky svých spolužáků.

3. 2. 6. Orfismus

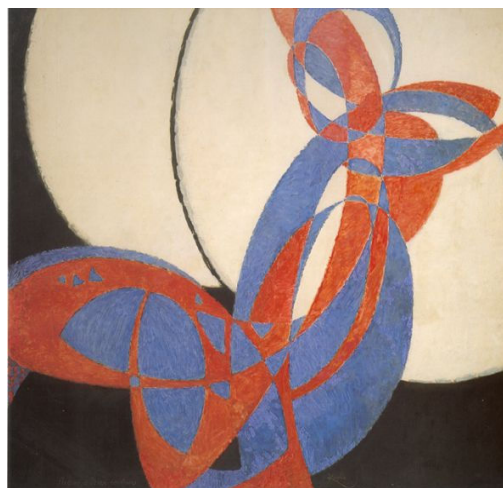
O vznik tohoto uměleckého stylu se zasloužil Čech *František Kupka* a Francouz *Robert Delaunay*. Oba dva opouští realistické zobrazování skutečnosti a začínají směřovat k abstraktnímu umění. Věnují se „čisté“ malbě, založené na syntetické formě a dynamickém koloritu. Těmto tendencím dal r. 1913 básník Apollinaire název orfismus podle hudebníka Orfea, jehož hudba byla tak krásná, že i řeky se zastavily, aby jí mohly naslouchat. Stejně jako Orfeus vyjádřil krásu hudby zpěvem chtěli umělci vyvolat hudební dojmy barevností a skladbou abstraktních lineárních prvků.

Delaunay se do podvědomí dostal kruhovými motivy, kde významnou roli hrají barvy a jejich kontrast, to vše je uplatněno v geometrických kompozicích. Obrazy vyvolávají dojem dynamického pohybu, barevné kruhové kontrasty působí, jakoby se točily a vyluzovaly nějakou melodii.¹⁶

Obr.7. Robert Delaunay, *Sluneční kotouče*, 1912

Kupka využil svých pracovních zkušeností z optiky a mechaniky. Byl ovlivněn vědeckým bádáním, zkoumáním pohybu pod mikroskopem. Jeho obrazy od té doby reagují na konstrukci, strukturu, pohyb materiálu. Výsledkem experimentu, jak malířsky zachytit hudební akordy, harmonii a pohyb časem, se stal obraz *Dvoubarevná fuga*, inspirovaný hudbou J.S.Bacha. Inspirací pro tento obraz mu bylo děvče, jež vyhazuje do vzduchu dvoubarevný míč.¹⁷

Obr. 8. František Kupka, *Dvoubarevná Fuga*, 1912

¹⁶ Volně čerpáno z : Gaffová, J. *Svět umění XX století*, st. 40-41

¹⁷ Volně čerpáno z : časopis č. 9. *Největší malíři- František Kupka*, st.3-7

Hudba je náš kamarád

Věková kategorie: 5.třída

Organizace: práce ve dvojicích, každá skupinka si vybere místo ve třídě, kde se jí bude pohodlně pracovat

Technika: kombinace malby s dokresbou

Obsah: volná abstraktní malba inspirovaná hudbou

Cíl: zajímavým způsobem barevně pojmout plochu

pomoci pochopit principy orfismu na základě setkání s tvorbou Františka Kupky

Pomůcky: série 16 abstraktních obrazů, balicí papír, vodové a voskové barvy, CD přehrávač, zvuková nahrávka Carl Orf –Carmina Burana

zvukové nahrávky: ° Nemocná panenka- P.I. Čajkovskij

° Labuť – C.Sain-Saens

° Svěcení jara – Igor Stravinskij

° Velká dětská symfonie – B. Romberg

° Alpha - Vangelis

Reprodukce obrazů: 1) libovolné obrazy malířů z jiných výtvarných směrů

2) František Kupka a) Dvoubarevná fuga

b) Modré žebrovní

c) Fauv 8

d) Ocel pije

Motivace:

Na viditelných místech jsou po třídě pověšeny abstraktní obrazy. Na CD přehrávači pustíme vždy jednu krátkou zvukovou nahrávku některé skladby. Děti si pohodlně položí hlavy na lavice, zavřou oči a zkusí se do skladby zaposlouchat. Představují si, že se ocitli na místě plném barev a rozličných tvarů. Po každé vyposlechnuté ukázce se děti postaví k obrázku, který jim nejvíce svou barevností nebo tvary připomínal ten, který si vysnily při poslechu. Uvědomujeme si, jak je naše představivost rozličná, každý z nás hudbu vnímá jinak. Všimněte si, s kým se nejvíce budete u obrazů setkávat, koho naopak míjet.

Popis:

V průběhu hodiny bude hrát ukázka Carmina Burana od Carla Orfa. Pracuje se ve dvojicích. Děti utvoří dvojice, podle předešlých ukázek, s kým se nejvíce setkávaly u vystavených reprodukcí. Je tak větší pravděpodobnost, že jejich výtvarná představa o hudbě bude podobná. Nejprve dostanou do dvojic úzký pruh papíru, na kterém se při poslechu krátké ukázky (Josef Haydn- S úderem kotlů) pokusí pochopit a následně ztvárnit dynamiku. Kde hudba bude zesilovat, děti udělají záhyb, zátrh... rozličným způsobem se snaží papír plasticky vyzdvihnout. Při dalším úkolu – malování podle hudby, by se děti neměly domlouvat, co a kam namalují. Měly by se jen nechat unášet hudbou a dorozumívat se jen prostřednictvím štětce „Namaluj to právě tam, kam to cítíš“. Vedeme děti k toleranci a pochopení druhého.

Hodnocení:

Prohlížíme si různé reprodukcce slavných malířů. Děti mají za úkol najít Františka Kupku, poznat obraz, který byl hudbou ovlivněn. Prohlížíme si jeho orfistické obrazy. Děti se pokouší k jeho obrazům pojmenovat určitou hudbu (veselá, vážná...). Prohlížíme si dětské práce. Všímáme si, jak je každá rozličná, přestože zvuková nahrávka byla stejná. Děti se snaží vyjádřit své pocity, jak se jim bez mluvení pracovalo ve dvojici.

Průběh činnosti:

Tato činnost se asi nejvíce lišila od prvotní představy využití orfismu na ZŠ. V úvodní části děti projevovaly zájem a bylo vidět, že je poslouchání hudby a následné vybavení barevné asociace baví. Děti si měly vždy udělat čárku u jmen spolužáků, s kterými se u obrazů setkaly, podle největšího počtu čárek se pak měly rozdělit do dvojic. To se následně ukázalo jako dosti zdržující. Per se nebavil a zeptal se „a kdy už budeme malovat“. Dětské výtvary naznačovaly hodně o spolupráci dané skupiny. Prvotní představa byla, že děti budou pracovat plošně a zamalují všechna místa. Nezávisle na sobě ve všech třech školách děti pracovaly jen s linií štětce. Mnohdy jim první papír sloužil jen pro bezbřehé čmárání. V druhém papíře již více experimentovaly s barvami a tvarem. Děti u celého průběhu malování se neměly mezi sebou dorozumívat ústy, ale pouze štětcem. Jak se po pár minutách ukázalo, byl to nemožný úkol. Bez mluvení vydržela jen jedna dvojice dívek, která si mezi sebou vyměňovala štětce. Na tom stejném místě, kde skončila jedna z dívek, začala malovat druhá. Tato děvčata se na

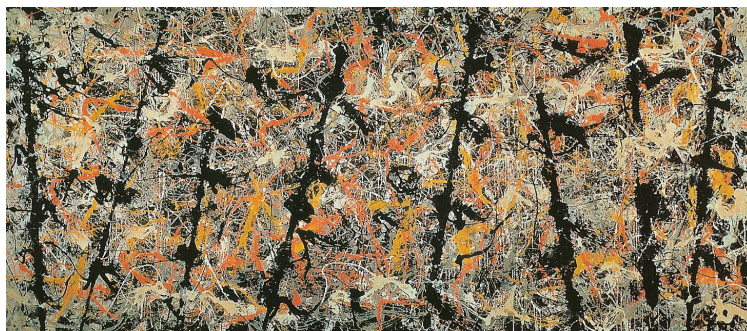
rozdíl od všech ostatních nechala vést hudbou a jejich dílo nebylo jen bezcílným čmáráním. Děti v tomto věku nejsou ještě schopné ztvárnit něco tak abstraktního, jako je hudba, proto se některé dvojice charakter hudby pokusily ztvárnit tím, že namalovaly konkrétní věc. Jana a Philip chtěli vyjádřit, že jim hudební ukázka nahání strach, proto namalovali hřbitov a lebku. David a Pepa zpočátku namalovali buben a paličky, když ale viděli, že ostatní dvojice nemalují nic konkrétního, celý obraz začmárali. Bylo zajímavé sledovat různé dvojice při práci. Petr a Lenka si před zahájením práce rozdělili obraz čarou na dvě poloviny a každý pracoval odděleně. Patrik s Tomášem se výrazně od ostatních lišili, od začátku činnosti pracovali společně, nepracovali jen na své části, ale i na vzdálenější polovině. Jejich tvorba nebyla jen „čmáráním“. Tvořili drobné linie, podobající se ornamentu. Honza s Václavem zpočátku zlobili a vůbec neregistrovali hudbu. Na připomínku, že nejsou schopni pracovat, aniž by museli mluvit, jakoby na truc chtěli ukázat, že to dokáží a jako jedni z mála pracovali bez hlasového dorozumívání. Mnoho skupin dospělo k experimentování s barevnými skvrnami, k cákáním a točením štětce. Jeden chlapec dokonce obtiskl celé vodovky. Děti se měly nechat inspirovat hudbou a zvolit podle ní barvy a tvary. Tato činnost však byla pro ně příliš těžká. Náznak hudby byl patrný asi jen v gestech, kterými vedly štětec. V konečné reflexi děti pozorně poslouchaly, dozvěděly se, že každé dílo o autorovi něco prozradí, a chtěly rozebrat i svůj obraz.

3. 2. 7. Akční malba

*„Potřebuju cítit, že jsem
součástí malby a skutečně
se do ní pohroužít“*

Jackson Pollock

(Bláha, J., Průvodce výtvarným
uměním V., 1997, st. 14)

Obr. 9. Jackson Pollock, Modré sloupy, č. II, 1952

Po 2. sv. válce se objevují nové fáze abstraktního umění. V popředí zájmu již nejsou geometrické tvary, ale spontánnější výrazové prostředky. Během války řada evropských umělců emigrovala do Spojených států. Umělci pociťují hrůzy z války a neobvyklým způsobem malby vyjadřují touhu po svobodě a maximálním uvolnění. Právě USA se stalo v druhé pol. 40. let centrem abstraktního malířství.

Někteří umělci byli nuceni zdobit zdi veřejných budov, díky tomu se sblížili s velkým formátem, u kterého pak zůstali. Mění se také vztah mezi dílem a divákem, stává se dominantním. Řada obrazů vzniká přímo před očima diváků tzv. *performance*. S akční tvorbou je spojen i *happening*, jde o předem promyšlenou událost, která na rozdíl od performance vyžaduje přímou spoluúčast diváků, aniž by o ní vždy věděli.

Akční malba je druh abstraktního umění (označováno též jako abstraktní expresionismus), který vyjadřuje silné dojmy a pocity zvláštním způsobem malby. Rozum ustupuje do pozadí a ke slovu se hlásí náhoda. Vzniká řada nových technik. Průkopník akční malby Američan **Jackson Pollock** se proslavil technikou *drippingu*. Na plátno položené horizontálně na zemi jsou lity barvy přímo z plechovky nebo z provrtané plechovky či namočenými hůlkami v barvě se po plátnu kutálí. Náhodné sestavy linií a barev, které vznikly cákáním po obraze, umělce inspirovaly a dále je rozvíjely. Francouz **Georges Mathieu** svá díla vytváří prudkými pohyby štětce, často i s rozběhem, hovoříme o tzv. *slash paintingu*. Podobná díla vytváří i **Willem de Koonig**, který provádí štětcem útočné, zdánlivě ničivé pohyby. Umělcům této skupiny jsou společné rychlé pohyby, gesta, kterými vrhají barvu na plátno. Nemalují jen rukou, ale i „celým tělem“, odtud název akční malba.¹⁸

¹⁸ Volně čerpáno z a) Bláha, V. *Průvodce výtvarným uměním V.* st. 13- 19
b) Larousse, *Světové dějiny umění*, st. 544- 5 45

Vzhůru do Vesmíru

Věková kategorie: 4.třída

Organizace: třída rozdělená na dvě skupiny, jedna maluje ve třídě na téma Já a Vesmír, druhá polovina provádí dripping na chodbě

Technika: dripping

Obsah: práce s řízenou náhodou

Cíl: netradičním způsobem malby vytvořit zajímavou kompozici, vyhledat nejpůsobivější místo na obraze, na principu vnímání pohybu vlastního těla si uvědomit základní znak akční malby

Pomůcky: barevný papír A2, čtvrtka A3, kniha Dějiny umění V. – Pijan, igelity, tempery, pet lahve, vidlička, kartáček, hřeben, karton, nůžky, lepidlo, dřevěné hůlky

Motivace:

Seznamujeme děti s gestickou technikou, kde hlavní roli hraje náhoda. Při prohlížení reprodukcí od Jacksona Polocka se děti ptáme: Jak si myslí, že tento obraz vznikl? Kterými různými prostředky mohl Polock malovat? Pozorně se na obraz podívejte a najděte místa vzniklá tím, že umělec kutálel po plátně namočenou hůlku v barvě, místa, která byla lita na plátno přímo s plechovky a která část obrazu vznikla cákáním štětce. Máte před sebou bílou čtvrtku. Představte si, že jste se stali stvořiteli Vesmíru a s každým vaším pohybem ruky (cáknutím) se zrodí nový kráter, meteorit či snad malá planetka. Vaším úkolem je vytvořit ho co nejpestřejší. Ať Váš let do této oblasti je co nejpříjemnější!

Popis:

Na zemi jsou položeny velké igelity. Děti by měly mezi sebou mít dostatek prostoru, aby se nepocákaly. Záleží na volbě dětí, zda si čtvrtku barevně temperami podmalují nebo začnou pracovat na bílé čtvrtce. Děti mají v pet-lahvích nařazené temperové barvy. Pro lití barev přímo z pet lahve je ve víčku vyvrtán malý otvor. Po odšroubování víčka je možno v lahvích namáčet štětce, kartáčky, s kterými by děti po čtvrtce cákaly. Do obrazu se může zasahovat i rukou, namáčet hůlku v barvě a jezdit s ní po ploše, vytvářet zajímavé struktury s namočeným hřebenem nebo vidličkou. Záleží jen na fantazii. Po zaschnutí děti najdou nejpodatřejší místa, která vystříhnou v podobě

různých tvarů. Vystřižené obrazce (planety, meteority....) děti vhodně rozmístí na barevný papír a nalepí. Celou práci lze opět drobně postříkat barvami, či plošně obohatit zmuchlanými papíry, nebo nalepenými proužky.

Hodnocení:

Děti se mají pokusit vyjádřit, co prožívaly, když měly tu možnost, že mohly na své výtvary libovolně cákat a lít barvu přímo z tuby. Kdybyste měly tu možnost, jak byste s obrazem dále pracovaly a jaké pomůcky byste zvolily?

Průběh činnosti:

Na otázku, co si představí pod pojmem akční malba, děti napadala spojitost s akčním filmem. Jeden chlapec si myslel, že malíř místo štětce používá pistoli. Na reprodukce J. Polocka děti reagovaly různě. Zhruba polovina dětí si tyto obrazy zaujatě prohlížela, druhá část jimi opovrhovala s tím že to také dokáží. V pracovní části byly nadšené i ty děti, kterým se při výtvarné výchově moc nedaří. Nejprve se bály nějakým způsobem do čtvrtky zasáhnout. Když zjistily, že je dovoleno prakticky vše, zbavily se prvotního ostychu. Nejprve dělaly cákáním jen malé kaňky, pak se již nebály experimentovat s mícháním barev a roztíráním vidličkou. Některé děti jakoby neměly hranice, kdy přestat. Když se na obraze výtvarnou náhodou objevila nějaká pěkná místa, a obraz tím získal působivost, děti to nepovažovaly za konečné. Mnoho dětí experimentovalo stále dál, až se všechny kaňky a zajímavá místa slily dohromady a vytvořily tak jednotnou barevnou plochu. Nevýhodou zde bylo, že na některých obrazech bylo až příliš vody a dlouho se muselo čekat na jejich zaschnutí. Proto se muselo použít molitanové houby na jejich vysušení. V části, kdy měly děti vystříhovat zajímavá místa a lepit je na podklad, děti dostaly originální nápady. Adam vystříhoval pouze hranaté tvary, tak i létající talíř udělal hranatý. Mnoho dětí kopírovalo Honzův nápad, který do koláže namaloval mimozemšťana. Vojta se velice trápil, protože se mu to celé zdálo zajímavé, nevěděl, co má vystříhnout. Proto mu bylo dovoleno, že tvary nemusí vystříhovat, ale tuší může zasáhnout přímo do obrazu. Ani s tím si však nevěděl rady. Udělal tam pár kaněk a po zbytek hodiny se zasněně díval po třídě. V konečné reflexi děti měly vyjádřit, která část je nejvíce bavila a proč. Převažovala část akční a názory : „Protože jsem mohl dělat cákance a nikdo mě nehuboval“

3. 2. 8. Lyrická abstrakce

Po druhé světové válce se znovu objevila vlna abstrakce. Nejvýznamnějším střediskem abstraktní malby se stala Francie, tzv. Pařížská škola. Mladí umělci načerpali ve válce vůli k obrodě a po jejím skončení se iniciativě umělecky projevují. Mnoho mladých umělců lákal svobodný rukopis, odmítají jak náznakovou abstrakci, tak i abstrakci čistě geometrickou. Tento rukopis v jaké míře „je svobodný“, je u každého malíře a někdy i u toho samého v různých časových obdobích jiný. Co však tyto umělce spojuje, jsou dominantní linie, spontánní energické tahy štětce a klikaté čáry. Často jsou svým stylem spojovány s americkou akční malbou. „*Jediné, co je však spojuje, jsou neobvyklé techniky malby a prudké gesto jako prostředek uplatnění náhody*“.(Šamšula, P. Průvodce Výtvarným uměním V.,st. 16). Na rozdíl od akční malby, kde je v převaze náhoda, obrazy lyrické abstrakce působí v rovnováze s náhodou a řádem.

Asi nejvíce proslavil tento směr **Hans Hartung**, německý malíř tvořící v Paříži. Aby vytvořil co nejružnější vlastnosti linií, používá netradiční malířské náčiní (hřebeny, sestříhaná košťata...). Svým obrazům dával místo názvů čísla začínající písmenem T(z franc. Toile = plátno)

„ Malíř se musí snažit zachovat ve svém díle dojem svěžesti, bezprostřednosti a spontaneity charakteristické pro improvizaci“

Obr. 10. Hans Hartung, T57-13E, 1957

Rukopis umělců **lyrické abstrakce** se vyznačuje spontánností, uvolněností. Umělci do obrazů vkládají své city, svůj hluboký lyrismus. Významnou roli v malbě hraje improvizace a psychický automatismus. Snaží se odpoutat od úplně všeho rozumového pojetí tvorby a dát příležitost improvizaci a rychlosti. Jednoduché, lehce čitelné tahy na obrazech, připomínající trhliny nebo cáry, se stávají znakem. Tyto znaky však působí, jako by vznikly zcela volně. Nezřídka je proto tvorba umělců připodobňována k japonské kaligrafii. K významným představitelům tohoto směru patří **Wolfgang Schulz, Pierre Soulages, Georges Mathieu a Jean- Paul Riopelle.**¹⁹

¹⁹ Volně čerpáno z:Pijoan, J. Dějiny Umění 10, str. 113-120

Na daleký Orient

Věková kategorie: 4.třída

Organizace: samostatná práce u stolečků

Technika: malba škrobem

Obsah: výtvarný experiment

Cíl: vytíráním plochy docílit světelného kontrastu
seznámení s výtvarným směrem lyrická abstrakce

Pomůcky: ukázky japonského písma, reprodukce obrazů Hanse Hartunga, štětce, kelímky s vodou a se škrobem, vodové barvy, hřeben, vidlička

Motivace:

Ukazujeme dětem reprodukce Hanse Hartunga. I přestože na obraze nejsou zobrazeny žádné konkrétní věci, jen směsice čar na barevném podkladě, něco nám tyto tahy štětce připomínají. Co se vybaví vám, když se na ně podíváte? Někdo, když se na obraz podívá, vzpomene si na japonské písmo. Dnešní hodinu se vydáme na daleký Orient, kde se tímto písmem píše. Na chvíli zapomeneme, že umíme psát česky, a proměníme se v čínské písaře (kaligrafisty). Představte si, že se nacházíte na čínském náměstí a kolem vás jsou jen samé cizí znaky, kterým vůbec nerozumíte. Podívejte se pod židličku, najdete tam čínský znak, který představuje podstatné jméno, dále se projděte po třídě a hledejte další skrytý znak, který tentokrát představuje jméno přídavné. Kdo najde dva znaky, sedne si na místo a přemýšlí, jaké spojení tyto znaky asi vyjadřují. Následuje skutečné odhalení významů slov, které v sobě skrývá jméno, které si pro dnešní hodinu přivlastníme. př. Tichá kočka, Šťastný přítel....

Popis:

Nejprve děti čtvrtku potřou vrstvou škrobu. Takto zhotovený podklad ještě přetřou vodovými barvami. Nabádáme děti k plynulým barevným přechodům. V konečné fázi, při tvorbě kaligrafického znaku, budou do mokrého podkladu (hřebenem, vidličkou, štětcem nebo prstem) uvolněnými tahy vytírat svoji představu písma dalekého Orientu. Mohou vytvořit jen jeden znak nebo jimi různě pokrýt celou plochu.

Hodnocení:

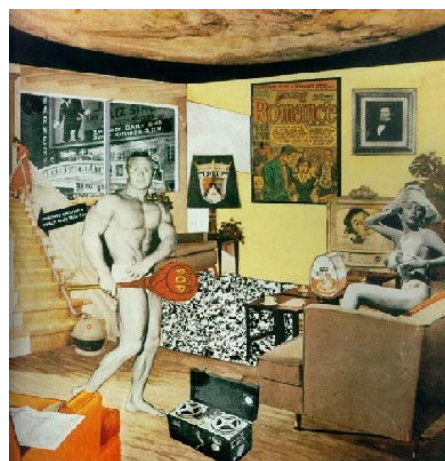
Necháme děti, aby si v duchu vybraly jeden obrázek a promyslely si, co jim připomíná. Svoji představu sdělí ostatním, kteří se snaží odhadnout, o jaký výtvar se asi jedná. Který znak byste si vybraly, aby představoval vaše křestní jméno a který příjmení?

Průběh činnosti:

Na školách, kde děti tuto techniku neznaly, projevovaly větší zájem a spontaneitu, než ty děti, které již měly možnost si tuto techniku vyzkoušet. Ty děti, které se škrobem pracovaly poprvé, zpočátku projevovaly nechuť do mazlavé látky ponořit prsty. Výsledné práce se také lišily podle toho, jaká byla konzistence škrobu. Až potřetí, kdy byla tato činnost realizována, se podařilo vytvořit správnou hustotu škrobu. Většinou první práce sloužily jako experimentování, jak mají správně pokrývat plochu. V dalších pracích již děti poznaly vlastnosti, které škrob nabízí, a že stačí jen malé množství vody. Výhodou této techniky bylo, že když se dětem linie, které vytvořily nelíbily, mohly je barvou přetřít a začít znovu. Toho také využívaly. Jeden obraz často měl několik podob, děti jej měnily tak dlouho, dokud se jim nezačal líbit. Děti ze speciální třídy se vydržely soustředit jen malou chvíli, proto obrazy nepřetíraly a většinou prohlásily za hotové již první pokusy. Obrazů vytvořily mnohem více. I přes rady, že mohou barvy míchat, zůstaly jen u jedné základní. Klaudie jako první použila více barev. Bála se je ale smíchat, proto pokládala barvy v oddělených geometrických pruzích. Děti z této třídy se učily v hodině míchat barvy. Principy míchání se jim musely několikrát ukazovat, vyžadovaly, aby u nich seděl pedagog a v práci jim radil. Simonina pozornost po pár minutách ochabla. Aby si ušetřila práci s mícháním barev, přetírala štětcem celou paletu vodových barev. Děti se vyptávaly, kde se škrob dá koupit, chtěly si práci s ním vyzkoušet i doma. Vojta dokonce po konci hodiny obešel své spolužáky a slil všechen zbylý škrob do své sklenice. Tyto děti sice v manuální činnosti byly neobratnější než děti z běžných tříd, když ale měly sdělovat, co jim připomínají čínské znaky, oplývaly velkou obrazotvorností.

3. 2. 9. Pop -art

Trend pop- artu odstartovala v Londýně r. 1956 výstava s názvem *Toto je zítřek*, kde sehrála klíčovou roli koláž **Richarda Hamiltona** *Co vlastně dělá naše dnešní přibytky tak odlišnými a sympatickými*. Tato koláž sestavená z nejběžnějších věcí všedního dne se stala odrazem pop-artového hnutí, které vtipně reaguje na konzumní životní styl.

Obr. 11. Richard Hamilton, *Co vlastně dělá naše přibytky tak odlišnými a sympatickými*, 1956

Pop – art se zrodil na přelomu 50. –60. let 20. stol v Anglii, ale svého největšího ohlasu dosáhl v USA. Zkratka pop-art vyjadřuje pojem populární umění. Umělci zaměřují svoji pozornost na průmyslovou, velkoměstskou kulturu. Hlavním tématem se stává současnost a moderní civilizace. Autoři se již nechtějí projevovat abstrakcí, nenacházejí v ní spojitost s realitou. Proto svoji pozornost obrací k současným moderním trendům – k masmédiím. Pop- art si vzal inspiraci z dadaismu a jeho ready made, kdy pozvedává běžné i bezvýznamné předměty do roviny umění. Dále reaguje na masovost reklamy a její hlučnost, na komerci, erotiku, brutalitu a banalitu idolů. Využívá nových technik a různé kombinace materiálů. Nejvyužívanější technikou se stává *koláž*. Pro tento směr jsou charakteristické zářivé barvy, převzaté z reklamních plakátů a filmů. Etikety, plakáty, barevně retušované fotografie, komiks, to vše se stává předmětem umění. Aby docílili umělci monumentálnosti běžné věci, sériovým opakováním, či zvětšením ji určitým způsobem obzvlášťují.

Američan **Andy Warhol** pomocí *sítotisku* přenáší na plátna fotografie slavných osobností. Tyto obrazy s jedním motivem, ale různou barevností, klade vedle sebe. Stejnou techniku použil při obrazech Campbellových polévek. **Roy Lichtenstein** poukazuje na banalitu reklamy komiksovým způsobem malby. Mezi další pop- artistry se řadí **Clas Oldenbug**, **Daniel Spoerri**, **Mimmo Rotella**, **James Rosenquist** a **Jime Dine**. V tvorbě autorů nalezneme společné – humor a výsměch věcem všedních dnů.²⁰

²⁰ Volně čerpáno z: a) *Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů*, st. 139-140
b) Vonrdrová, P. *Výtvarné techniky pro děti*, st. 63

Reklama

Věková kategorie: 4. třída

Organizace: práce jednotlivců nebo ve skupině

Technika: malba

Obsah: převedení dynamického projevu do podoby statické

Cíl: prostřednictvím vizuálního zážitku, přiblížit žákům umělecký směr pop-art

Pomůcky: CD s nahrávkami starých reklam, balící papír rozměru A2, vodové barvy, tuše, mapa

reprodukce obrazů: 1) Andy Warhol- Campbells

2) Daniel Spoerri – Krásné jako šicí stroj na operačním stole

3) John Glen – Cola Billboard

4) Andy Warhol- Banana

Motivace:

Na počítači sledujeme s dětmi reklamy ze 70. let. Všímáme si hlavních znaků reklamy. Zaujmout diváka, nalákat ho, aby si koupil výrobek, který nabízí. Na reprodukcích Andyho Warhola (plechovka s polévkou, krabice), které autor vytvořil na podkladě reklamy. Na mapě si ukážeme USA a New- York, kde tento uměleckořadil. Bavíme se o reklamě, jaká musí být, aby nás zaujala. Na reprodukci staršího reklamního plakátu coca-coly si představujeme, jak by asi vypadala reklamní upoutávka v televizi. Děti se mohou pokusit zahrát kratičkou scénku.

Popis:

Děti si vylosují jedno číslo, které bude představovat určitou reklamu. Bude-li ve třídě dětí málo, mohou si samy vybrat z nabídky shlédnutých reklam, kterou ztvární. Mohou pracovat s kamarádem ve dvojici nebo každý sám. Jejich úkolem je vytvořit co nejpoutavější plakát k této reklamě. Záleží na jejich fantazii, jak daný výrobek zachytí. Čím bude však větší a pestřejší, tím lépe si ho zákazníci všimnou. Pro zvýraznění obtáhnou v závěrečné části své „reklamní výrobky“ černou konturou tuše.

Hodnocení:

Z prací zhotovíme reklamní vývěsku, kde si každý zákazník může vybrat nabízený předmět, který ho nejvíce upoutal. Hledáme plakáty, které nás zaujaly svojí barevností,

které nás naopak nadchly svým obsahem, vtipem, nebo zajímavým sloganem. V čase nazbyt si můžeme zahrát na reklamní agenturu, kde tvůrci plakátu mohou ostatním svůj výrobek slovně odprezentovat a vynachválit.

Průběh činnosti:

Motivace reklamou byla pro děti neobvyklá, proto soustředěně pozorovaly reklamní ukázky. Ve třídě, kde bylo hodně dětí, si předem vylosovaly čísla ukázek. Ve třídách, kde bylo dětí poskrovnu, dostaly samy možnost si ukázku zvolit. Překvapivě kluci nechtěli ztvárňovat reklamu na auta a děvčata na módu. Ty děti, které si vylosovaly stejné ukázky, napadlo, že by mohly pracovat ve skupině. Většině dětí nedělalo problémy výrobek namalovat, ale pojmenovat ho, vymyslet nějaký zajímavý slogan. Před zahájením práce byla nejprve diskuse o tom, jaká by měla reklama být, aby dokázala zaujmout. Dvě děvčata při práci vycházela z toho, že reklamní plakát má být veliký, aby ho lidé nemohli přehlédnout. Spojily dva balící papíry a namalovaly na něj figuru téměř v životní velikosti. Dva chlapci zase vsadili na humor a namalované láhvi na minerálku dokreslili nožičky. Tvorba plakátu, pro velikost svého formátu, zabrala dětem dost času. Mnozí dílko nestihli ani dokončit. Proto již nezbyl čas na konečnou prezentaci výrobků.

3. 2. 10. Land - art

V 60. letech 20. stol. vzniká v Americe hnutí, které si uvědomuje závažné ekologické problémy. Lidé pomalu začínají chápat, že pokud své postoje k přírodě nezmění, příroda tu nemusí být navždy. Proto i avantgardní umělce přivádí tato problematika k jiným výtvarným námětům. Opouští ateliéry a nepřírozené městské prostředí a vydávají se do přírody.

Land – art v překladu znamená zemní umění neboli umění země. Umělci vytvářejí nová krajinná prostředí. Za materiál si vybírají samotnou přírodu, kterou chtějí přímými zásahy do její podoby „ozvláštnit“. V jiném případě umělci v krajině hledají zajímavý přírodní materiál, z něhož pak v přírodě nebo v galeriích instalují objekty. Land – art je spojen s uměním akce. Do středu zájmu se dostává více práce na objektu než objekt samotný. Soustředí se na tvořivý průběh práce, ne na finální podobu díla. Práce v přírodě má pomíjivý ráz, proto je třeba celý průběh akce dokumentovat fotografiemi či videozáznamem.

Obr. 12. Christo Javacheff, obalení budovy Říšského sněmu

Mezi akce land-artistů patří technika *empaketáže* tj. obalování předmětu či přírodního útvaru. Nejznámější empaketáže prováděl Američan bulharského původu, **Christo Javacheff**. Jeho realizace dospěly takových rozměrů, jako bylo obalování budov, pobřeží, či přepažení kaňonu oponou.

Jan Dibbets se zabývá vymežováním prostředí pomocí bílého lana. **Michail Heizer** provádí velkoplošné zásahy za pomoci těžké techniky. **Richard Long** jedno ze svých děl vytvořil tím, že pěšky vyšlapával několikakilometrovou stezku. U nás se zemním uměním zabývali např. **Ivan Kafka** a **Zorka Ságlová**. Rozměrná díla umělců tohoto směru jsou různá, spojuje je však přesvědčení, že pomáhají svou tvorbou lidem dívat se na svět jinýma očima.²¹

²¹ Volně čerpáno z Bláha, J. *Průvodce výtvarným uměním V, st. 88 - 95*

Začarované židle

Věková kategorie: 2.-5. třída, výtvarný kroužek

Organizace: práce ve 2-3 členných skupinách, každá skupina pracuje v jiném rohu

Technika: instalace

Obsah: ozvláštnění předmětu danými prostředky

Cíl: prostřednictvím výtvarné akce docílit společného prožitku

seznámení s tvorbou Christa Javacheffa

Pomůcky: pranostiky, bavlnky, provázky, klubíčka, umělé drátky, ruličky toaletního papíru, krepový papír, arch balícího papíru, temperové barvy, štětce, zbytky textilu, lepidlo, nůžky, průsvitné folie, jakýkoliv odpadový materiál, ukázky Christových prací

Motivace:

Jedna noha židle je obalena pruhem papíru, na kterém jsou napsány pranostiky pro jednotlivé měsíce. Necháme je některým dítětem přečíst. Po jejím přečtení děti mají za úkol přijít na to, čím se budeme dnešní hodinu zabývat. Proč jsou zde napsané právě pranostiky a proč právě na židli? Vedeme s dětmi rozhovor na téma měsíce. Představte si, že židle, na které sedíte, by se právě teď rozhodla, že už má toho ošklivého zacházení dost, vzala by si dovolenou a zašla by si někam nechat udělat nový přeliv na hlavu. Vaším úkolem je jí vyhovět a udělat z ní co nejhezčí krásku. Protože ale v každém ročním období je moderní něco jiného, pokuste se ji proměnit v ducha jara, léta, podzimu a zimy. Ukazujeme dětem, jak si s židlemi vyhráli designéři Bauhausu. Objasňujeme, že i předmět běžné denní potřeby se může stát výtvarným dílem. Stačí jen malý zásah.

Popis:

Děti se rozdělí do čtyř skupin po třech. Každá skupina si vybere jedno roční období, jeden měsíc, který budou ztvárňovat. Skupiny pracují samostatně, snaží se neprozradit svoje téma. K dispozici mají řadu materiálů. Arch balícího papíru může posloužit jako podklad, barevně jej pomalují a židli na něj vhodně umístí. Postup nechám na dětech. Židli mohou celou omotat krepovým nebo toaletním papírem, vlnou, drátky... Nakonec tento obal pomalují vodovými barvami, fixou. Aby se papír nerozmočil, je třeba šetřit

vodou a malovat spíše na sucho. Skupina volí barvy a materiál tak, aby co nejvíce připomínal daný měsíc.

Hodnocení:

Pokoušíme se zjistit, o jaký ztvárněný měsíc se jedná. Všímáme si, jak se podařilo sladit dohromady různorodé materiály. Následně si prohlédneme ukázky prací Christa, který obaloval i celé budovy.

Průběh činnosti:

Žádná skupinka nechtěla ztvárnit léto. Proto vznikly dvě židle zachycující stejné roční období – podzim. Bylo zajímavé sledovat práce ve skupinách. Dívčí skupina vhodně zkombinovala materiály s barvou podzimu. Ke konci hodiny je však práce přestala již bavit a k dokončení svého dobře započatého díla se je muselo pobízet. Dva chlapci přišli později, a tak jim trvalo déle než ostatním se rozkoukat. Žádný z chlapců nebyl vůdčí typ. Dlouho přemýšleli, jak mají období ztvárnit. Byla jim nabídnuta spousta nápadů a podnětů, ale všechny ignorovali. Jejich prvotní myšlenka byla, že sedák židle obalí provázky, aby „byla měkoučká k sezení“. Nechtěli ji obarvit ani na ni nic přilepit, aby se „člověk, který si na ni bude sedat, neušpinil“. Při zjištění, že židle nebudou určeny k sezení, ale jen jako dekorace, byli zklamaní. Další nápad byl ten, že na židli přilepí roli papíru, představující podzimní strom. Zatímco jeden chlapec papír barvil, druhý ho strhl, že se mu nelíbí. Nakonec „strom“ jen na židli položili. V následné reflexi tito chlapci asi nejlépe dokázali říci svůj názor, že jsou s prací nespokojeni a že by to příští hodinu chtěli pozměnit. Další dvojice tvořící jaro jako první začala s podkladem temperových barev, ostatní se k nim hned přidali. Jirka přišel s originálním nápadem, že by židli mohl obohatit o sedícího člověka. Toho vytvořil z vlnitého kartonu.

3. 3. ZHODNOCENÍ

Hypotéza č. 1

Mezi jednotlivými školami jsou rozdíly v pojetí výtvarné výchovy

Kategorie hodnocení : Vybavenost školy

Estetické prostředí

Osobnost pedagoga

Vybavenost školy z hlediska výtvarných pomůcek:

Na všech typech škol se nacházelo přibližně stejné vybavení. Předpokládalo se, že škola, jejíž zaměření je výtvarná výchova, bude lépe zásobena pomůckami potřebnými pro tuto výchovu. Školy s jiným zaměřením byly s výtvarným vybavením na stejné úrovni jako škola specializovaná, dokonce ji i vlastnictvím některých pomůcek předčily. Pátá třída na výtvarné škole si musí tuše vypůjčovat ze čtvrté třídy. Problém byl i s barevnými papíry, ve všech školách jsem použila stejný počet papírů, na této škole jsem se však s jejich počtem musela uskrovnit.

Estetické prostředí:

Předpokládá se, že prostředí, ve kterém se děti pohybují, má vliv na estetické cítění a může ovlivňovat i výtvarný projev. Do této kategorie bylo zahrnováno množství nástěnek, úprava školních chodeb, instalace žákovských objektů a obrazů v prostorách školy a upravenost třídy. Nejvíce estetických podnětů mohou děti dostat na škole se specializací Vv., kde je na malém prostoru školy velká koncentrace vystavených dětských prací a celkové prostředí působí velice útulně. Naopak škola zaměřená na sportovní činnost nevyužívá svůj velký prostorový potenciál. Chodby jsou téměř prázdné a šeré. Po dobu dvou měsíců, co jsem školu navštěvovala, nebyly obnoveny dětské výtvořky na nástěnkách.

Osobnost pedagoga:

Protože jsem výuku zcela vedla já, neměla jsem tudíž možnost zaměřit se tak na pozorování učitele a jeho pedagogické vedení. Přesto jsem si však mohla z hodin vyvodit drobné závěry, na co jsou děti od pedagogů navyklé. Všichni učitelé mi během

svého působení na školách vyšli vstříc a snažili se mi pomoci. Necítila jsem však u nich zájem, který by podporoval propojení moderního umění s vyučováním výtvarné výchovy. Nechali mne dělat prakticky cokoliv. Pochopila jsem, že v ani jedné škole učitelé děti s moderním uměním, byť jen okrajově, neseznámili. Jen jedna paní učitelka ze sportovní školy byla mým nápadem nadšená, zajímala se, na jaké internetové adrese se dají stáhnout obrazy malířů a požádala mě o půjčení materiálů, které hodlala v budoucnu využít.

Závěr:

Pojetí výtvarné výchovy z hlediska materiálové vybavenosti se na vybraných školách téměř neodlišuje. Důležitý fakt hrají finanční možnosti školy, ale i počet žáků. Přestože škola s výtvarnou specializací by měla být lépe pomůckami zajištěna, sehrává zde roli nízký počet žáků a s ním odvíjející se finance. V estetickém pohledu se školy výrazně odlišují jen ve veřejných společných prostorách. Důležitým faktorem je zde pedagog a jeho chuť zútlumit výtvary svých žáků nejen svou třídou, ale i společné prostory školy.

Hypotéza č. 2

Z vybraných škol dosáhnou nejvyššího výkonu žáci školy se zaměřením na výtvarnou výchovu

Kategorie hodnocení: Originalita a fantazie

Schopnost řešení problému

Zpracování

Originalita a fantazie

Hodně záleželo na zadaném úkolu, který měly děti ztvárnit. Na třech základních školách se děti seznámily se sedmi výtvarnými směry. U dvou směrů (orfismus a lyrická abstrakce) se mezi jednotlivými školami neprojevovaly žádné rozdíly v nalézání nějakého originálního pojetí. Další dva směry kubismus a surrealismus se naopak staly doménou sportovní školy. U těchto směrů projevovaly děti největší zájem. Přišly s nápadem, že když by se tuší obtáhly všechny profily, dodalo by jim to na působivosti. Dokázaly si i prosadit názor, že si mohou vybrat, zda k práci použijí patenty nebo je nalepí na papír. Na žádné škole (ani na výtvarné) neznaly techniku lavírování. Děti dostaly možnost si ji na svých hotových výtvorech vyzkoušet a přijít tak na možnosti, které nabízí. Nejvíce se odpoutaly děti právě ze školy zaměřenou na lehkou atletiku. U dětí ze zbylých dvou škol byl viděn patrný ostych, že by tím mohly dosavadní práci pokazit, nebo nezájem, proč by měly dělat něco navíc, když nemusí. Jenom u třech výtvarných směrů (dadaismus, pop-art a akční malba) nalézaly děti ze školy specializované na výtvarnou výchovu více tvůrčího myšlení než děti z ostatních škol. V koláži se jako jediní odpoutali od plošného zpracování a použili i reliéfních prvků. Při zpracování reklamy se některé děti pokusily o propojení malby s humornými prvky. Nápaditost jsem viděla i ve vymýšlení reklamních sloganů.

Schopnost řešení problémů:

Za řešení problému považuji, jak si děti dokázaly poradit se zadáním a zpracováním výtvarného úkolu. Jak dlouho váhaly, než začaly pracovat, zda jim činilo potíže oprostít se od předkreslování tužkou a jak si poradily s novými technikami. Děti ze školy, jejíž specializace je výtvarná výchova, potřebovaly na přípravu k promyšlení své práce asi nejméně času. Vesměs neměly problémy se zadáním a s dlouhým přemýšlením nad tím,

jak mají daný úkol ztvárnit. Většinou se hned pustily do jeho zpracování. Jsou zvyklé, že tužka do hodiny Vv nepatří. Když si nebyly v malbě tolik jisté, zeptaly se, zda mohou na předkreslení použít žlutou pastelku. Tyto děti nepotřebovaly zas tak velkou zpětnou vazbu s učitelem jako jejich vrstevníci z dalších škol. Frekvence otázek, zjišťujících správný postup a současný stav, byla podstatně menší. Během svého působení na ZŠ jsem nabyla dojmu, že tyto děti jsou v práci více samostatnější.

Zpracování výtvarného úkolu:

Dětské práce, které vznikly v průběhu mého působení na ZŠ se nějak výrazně nelišily. Do hodnocení však nezahrnuji integrovanou třídu dětí se speciálními poruchami učení a chování. Jejich výsledky jsou natolik odlišné, že jim je věnována třetí hypotéza. Přesto bylo možno vidět patrné rozdíly. Děti ze specializované školy na Vv měly větší cit pro celkovou vyváženost a pro rozvrhnutí plochy. Berou za samozřejmost, že k malbě patří i pozadí, a v jejich výtvorech bylo možno vidět jen málo bílých míst. Významným faktorem je zde učitel, který jim to v minulosti asi daleko více připomínal, než pedagogové z dalších škol. Právě v této třídě vládne fenomén tupování malby, čemuž se děti naučily od vyučujícího.

Závěr:

Zjistila jsem, že výtvarný projev se nějak obzvláště moc neliší, na každé škole žáci splnili úkol, byť rozdílným způsobem. Protože se mi nejprve po pár hodinách odučených na ZŠ zdály dětské práce natolik podobné, myslela jsem si, že nebudu mít co srovnávat. Ne ve všech úkolech byl patrný rozdíl ve výtvarném podání. Zde by bylo spíše zapotřebí sledovat projevy dětí mezi jednotlivými třídami na stejné škole, než mezi různými školami. Jak jsem výše napsala, jen ve třech směrech podali žáci z výtvarné školy vyšší výkon, než žáci ze zbylých dvou škol. A to ve čtvrté třídě, kde jsem děti celkem seznámila se čtyřmi výtvarnými směry. Mohu tedy konstatovat, že tato třída se stala mezi ostatními čtvrtými třídami lehce nadprůměrnou. Naopak pátá třída na stejné škole nepodávala nějak významný výkon, a mám-li ji srovnat s dalšími dvěma pátými třídami, zařadila bych ji až na druhé místo. Velký význam přidávám pedagogům, kteří svým pedagogickým stylem ovlivňují práci dětí. V páté třídě, kde děti byly zvyklé na „ochranářské vedení“, kdy jim bylo poskytováno již téměř vše hotové, děti neměly potřebu objevovat něco nového a vyžadovaly daleko více zpětné vazby s učitelem v situacích, kdy si nebyly tolik jisté.

Tabulka k hypotéze č.2.

Výtvarné směry	ZŠ Dobiášova				ZŠ Ruprechtice				ZŠ Školní	
	4. třída		5. třída		4. třída		5. třída		5. třída	
	OF	SP	OF	SP	OF	SP	OF	SP	OF	SP
Kubismus „Proměny“			*	*			O	-	-	-
Dadaismus „Kdo si hraje, nezlobí“	O	-			*	*				
Surrealismus „Prapodivná krajina“			*	*			O	O	-	-
Orfismus „Hudba je náš kamarád“			-	-			-	O	O	O
Akční malba „Vzhůru do Vesmíru“	O	-			*	*				
Lyrická abstrakce „Na daleký Orient“	*	O			O	O				
Pop – art „Reklama“	O	O			*	*				

- zaujalo

- průměrné

- nezaujalo

OF = originalita a fantazie
SP = schopnost řešení problému

Tabulka nezahrnuje hodnocení 4. třídy ZŠ Školní - integrované třídy dětí se specifickými poruchami učení a chování. Vzhledem k tomu, že tyto děti trpí různými poruchami, které ovlivňují jejich výkonnost i ve výtvarných činnostech, by bylo nežádoucí výsledky těchto dětí porovnávat s ostatními třídami.

Hypotéza č. 3

V integrované třídě se specifickými poruchami učení a chování projeví děti v praktických úkolech větší výtvarnou nespoutanost a fantazii než děti v běžných třídách.

Děti navštěvující tuto třídu z velké části pocházejí z nevhodného rodinného prostředí, které je jednou z příčin jejich silných verbálních nedostatků, těžko se vyjadřují, mají slabý jazykový cit, při výuce není výjimkou, že padají i vulgární výrazy. Trpí různými dys poruchami a nerovnoměrným vývojem všech funkcí. Některé z nich mají i problémy psychického rázu, problémy s pamětí a s intermodalitou, kdy neumí propojovat více smyslů dohromady. Většina dětí má problémy s hrubou i jemnou motorikou. Běžný úkol pro děti jejich věku (stříhání, lepení, psaní...) se stává pro ně nezvladatelným. Proto jim byla umožněna výuka v integrované třídě, kterou navštěvuje pouze sedm žáků, aby se jim dostalo větší individuální péče.

Kategorie hodnocení: Fantazie

Sebevyjádření

Sebevyjádření:

Když jsme si s dětmi povídali nad obrazy známých malířů, jak se jim líbí, co jim připomínají, netrpěly ostychem a spolupracovaly se mnou. Právě proto, že jich ve třídě bylo tak málo, na každého se dostal čas, aby sdělil své pocity nebo myšlenky. Vzájemně se mezi sebou znají, a proto se nemusí obávat, že by se mezi sebou zesměšnily, když by řekly něco nevhodného. Tyto děti jsou více dětinské než jejich vrstevníci, jsou více přirozenější, neumějí jednat s rozmyslem a řeknou vše, co jim přijde na mysl. Zajímavé bylo, že k obrazům cizích malířů se děti dokázaly vyjádřit, ale když měly hodnotit své výtvary, nenalézaly jiných slov než líbí x nelíbí. Nedokázaly vyjádřit své pocity, které při práci prožívaly nebo co by na svém obraze ještě změnily.

Fantazie:

Děti oplývaly fantazií pouze tehdy, nejednalo-li se o výtvarnou část. Když jsem jim ukazovala čínské znaky, dokázaly v nich nalézt mnoho skrytých věcí. Když ale měly například ztvárnit reklamu, kterou viděly, byl to pro ně veliký problém. Kdyby jim učitel neporadil, nezačaly by snad ani malovat. Veliký problém jim činil směr

dadaismus, v kterém měly ztvárnit dvě vylosovaná slova a spojit je v jednu. O to větší problém byl vymyslet a napsat o nich příběh.

Závěr:

Těmto dětem činilo veliké problémy pokusit se ztvárnit něco, co stojí mimo realitu. Nedokázaly si poradit s abstraktními pojmy. Při své práci potřebují pevný řád a nezvyklé úkoly, které jsem si pro ně připravila, je nejspíše vyvedly na rozcestí, se kterým si nedokázaly moc poradit. Když se jim dostalo možnosti, že mohou ztvárnit prakticky cokoliv, nevěděly si rady. Měla jsem pocit, že kdyby všichni malovaly jednu věc, bylo by to pro ně snazší v tom, že by nemusely přemýšlet, co mají zachytit.

Tabulka k hypotéze č. 3

Výtvarné směry	Fantazie	Sebevyjádření
Dadaismus „Kdo si hraje, nezlobí“	*	***
Akční malba „Vzhůru do Vesmíru“	***	*
Lyrická abstrakce „Na daleký Orient“	***	**
Pop-art „Reklama“	*	*

***	zaujetí, spolupráce
**	projevují zájem, ale hůře se projevují
*	bezradnost

Hypotéza. č. 4

Děti, které navštěvují výtvarný kroužek, dokáží v reflexi s uměleckým dílem snáze vyjádřit své postoje.

Kategorie hodnocení: Sebereflexe s vlastním dílem

Reflexe s uměleckým dílem

Reflexe s uměleckým dílem:

Protože děti navštěvující tento kroužek si ho zvolily zcela samy za svoji zájmovou činnost, nepotřebovaly do činností tolik motivovat a ani k práci pobízet. Když jsem každou hodinu zahojovala prohlídkou reprodukcí slavných malířů, celkem se zaujetím si je prohlížely a nebály se na ně slovně reagovat. Nemusela jsem je k vyslovování svého názoru ani nabádat. Děti se spontánně k daným obrazům vyjadřovaly a vyptávaly se po dalších informacích a dávaly podněty k dalším debatám.

Reflexe s vlastním dílem:

Žádný ze čtyř úkolů, které jsem v kroužku odučila, nečinil dětem potíže z hlediska reflexe s vlastním dílem. Mladší děti sice obtížněji hledaly slova než jejich starší kamarádi, ale i ony se dokázaly k svému výtvaru vyjádřit. Děti ze základních škol často jen inklinovaly ke slovům líbí x nelíbí, ale už své rčení nedokázaly zdůvodnit.

Závěr:

Výuka ve výtvarném kroužku je zcela jiná. Jiné postavení zde má učitel, který místo pedagoga sehrává spíše roli kamaráda. Už jen ten fakt, že každou hodinu neučí stejný učitel, ale ve výuce se střídá několik studentek učitelství pro 1. stupeň ZŠ, přispívá k odbourání ostychu, děti jsou zvyklé na změny ve vedení a zbavují se zábran. Proto se i snáze dokázaly vyjádřit k jednotlivým směrům, jejich autorům a dílům. Nemusí mít strach jako ve škole, že kdyby řekly své postoje a myšlenky, mohl by následovat výsměch spolužáků nebo pokárání od učitele.

Závěr:

Výzkumný problém:

Jak se odlišuje výtvarný projev dětí mladšího školního věku na různých typech škol?

Základní hypotéza:

Zaměření školy má vliv na výtvarné sebevyjádření

Hodinová datace výtvarné výchovy na všech školách byla stejná. Specializace výtvarná výchova v Ruprechticích začíná až od druhého stupně. Přesto již od první třídy škola organizuje mnoho doprovodných akcí spojených s výtvarnou výchovou. Základní hypotéza se ale příliš nepotvrdila. Výtvarné projevy dětí z různě zaměřených škol se nějak extrémně nelišily. Patrné rozdíly byly sice vidět ve 4. třídě ruprechtické školy, kdy děti uplatnily ve zpracování výtvarného zadání více zkušeností z minulých hodin a jejich výtvary ve srovnání s ostatními byly lehce nadprůměrné. Očekávalo se, že i o rok starší děti z páté třídy budou dosahovat vyšších výsledků. Tato třída se však nějak výrazně neprojevovala. Žáci nepřevyšovali tvůrčí činností a samostatností své vrstevníky.

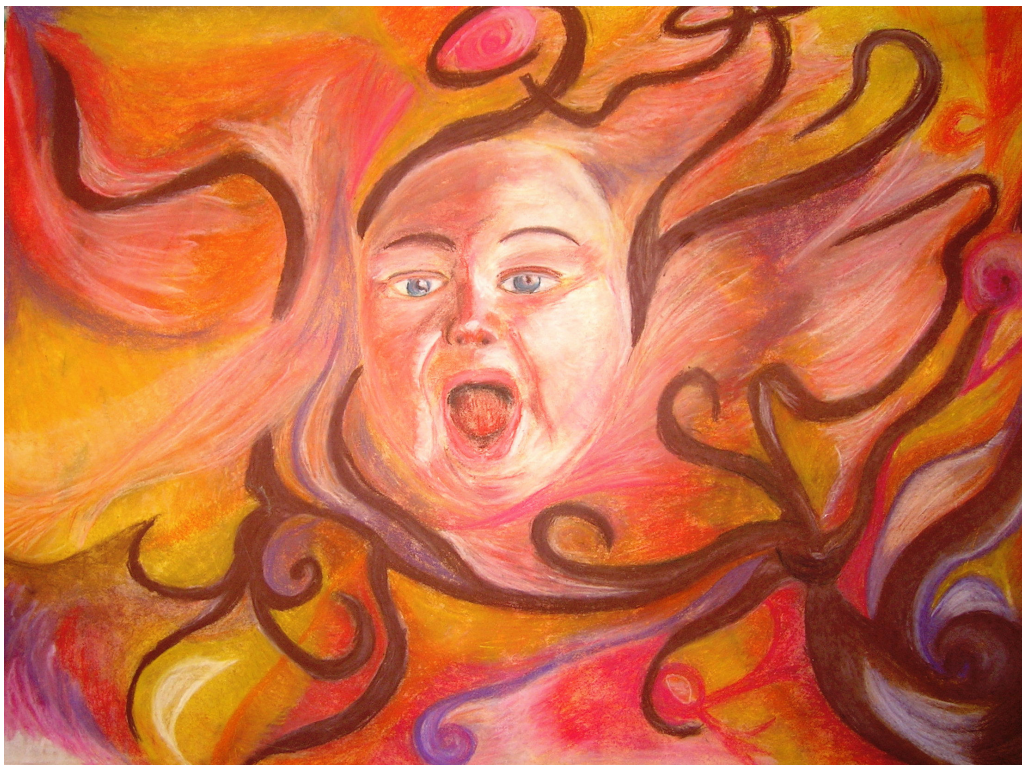
Spíše než zaměření školy daleko větší vliv na výtvarné sebevyjádření měla osobnost pedagoga a jeho zájem o výtvarnou výchovu. Vedle pedagogického vedení sehrálo roli i celkové složení třídního kolektivu.

4. VLASTNÍ TVORBA

Protože umění 20. století mě nejvíce z celé výtvarné éry od dob jeskyních maleb, přes objevení perspektivy v renesanci až k současným výtvarným trendům, asi nejvíce zajímá, inspirovala jsem se v tvorbě právě uměleckými styly minulého století. Jsou zde umístěny práce uplynulých tří let, kdy jsem těmito autory byla nejvíce ovlivněna. Každá uvedená práce reaguje na jeden výtvarný směr. Obrazy jsou řazeny ve stejném sledu jako v metodické části, která se zabývá využitím výtvarných směrů ve školské praxi. Některé práce (Obr. 10., 12.-14.) vznikly z důvodu vyzkoušet si předem techniku, a přijít na problémy, které by mohly nastat u jejich realizace s dětmi na základních školách. U zrodu ostatních prací byla však již inspirace autory a jejich díly. Některé obrazy vznikly zcela spontánně z mé potřeby tvořit, odreagovat se a teprve v průběhu činnosti se spíše než výrazově, ale myšlenkově začaly podobat některým směrům (Obr. 1.- 2.) Přednost jsem dávala malbě, kterou mám z výtvarných technik nejraději. Malba je pro mne nejlepší způsob, jak lze vyjádřit abstrakci a zároveň i realitu moderního umění. Asi nejvíce jsem byla myšlenkově ovlivněna tvorbou surrealistů, kde mě fascinoval jejich snový svět. I když by mohl někdo namítnout, že práce se nepodobají stylům, z nichž jsem čerpala, mohu oponovat tím, že nebylo mým cílem autory přesně reprodukovat, ale způsobem mě vlastním na ně odpovídat. Do každé práce jsem vkládala nějakou symboliku, která s daným stylem obsahově, výrazově nebo myšlenkově souvisí.

ŽIVOT

*Obr. 1, Hana Vaňoučková, Život, 2004, 47 x 63 cm,
kresba pastelem inspirována tvorbou expresionistů*

Při práci s expresionisticky zaměřeným obrazem jsem se nechala inspirovat dvěma pojmy – životem a smrtí. Jako první jsem začala vypracovávat střed, kterým jsou symboly hlav. Život mne inspiroval dětskou tvář, plnou radosti a pohybu. Otevřená pusa dítěte má naznačit touhu po dynamičnosti, dychtivosti, ale zároveň má zobrazovat i dětské vztekání – neustálý pohyb nálad v lidském životě. Život plný proměnlivosti je proto zobrazen pestrými, rychle se střídajícími barvami a vlnící se linií, která naznačuje mezní křižovatky života.

SMRT

*Obr. 2, Hana Vaňoučková, Smrt, 2004, 47 x 63 cm,
kresba pastelem inspirována tvorbou expresionistů*

Druhým klíčovým slovem v kresbě ovlivněné expresionistickým způsobem vyjadřování autorových pocitů se stala smrt. Vycházela jsem z motivu lebky, která má působit agresivně a vyvolávat celkový stísněný pocit. Proto je zpracování laděno převážně do studených barev a jejich odstínů. Spíše než stylem, volbou námětu nebo technikou jsou obrazy Život a Smrt do expresionismu zařazeny hlavně díky své výrazovosti. Mým hlavním záměrem bylo, aby obrazy působily silně emotivně a vyvolávaly v divákovi pocity rozličného charakteru.

NEVĚSTA

Obr. 3, Hana Vaňoučková, Nevěsta, 2007, 60 x 43 cm

malba temperou v kombinaci s tuží, reakce na dílo Pabla Picasa Ma Joile

Obraz Nevěsta vznikl z mé potřeby vyzkoušet si techniku kubistů a pokusit se tak zvládnout jejich výtvarný styl, kdy rozbíjí zobrazovaný předmět a staví ho do několika zorných úhlů pohledu. Vycházela jsem z obrazu Pabla Picasa Ma Joile, který mě inspiroval k výtvarné činnosti. Moje „Nevěsta“ se skrývá převážně v bílých obrazcích, stojí vyrovnaně a s odhodláním vyjít vstříc nové budoucnosti, která ji brzy čeká.

VÝVOJ

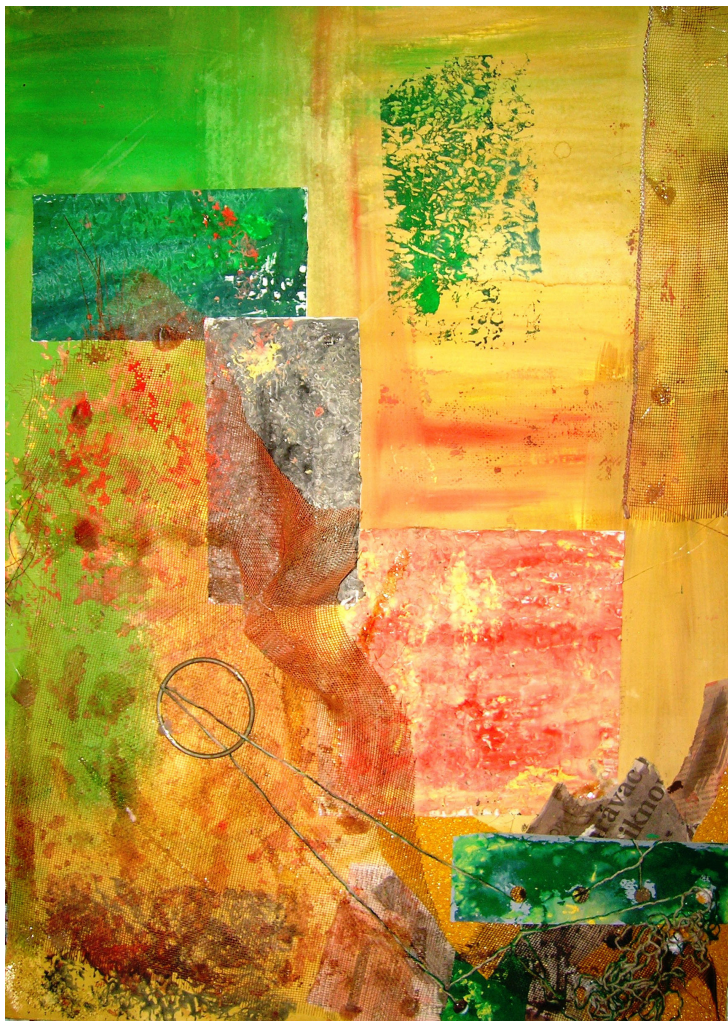

*Obr. 4, Hana Vaňoučková, Vývoj, 2006,
135 x 83 cm, kresba pastelem, inspirace futurismem*

Spíše než dynamiku a rychlost jsem z futurismu uplatnila jen rozfázovanost pohybu, který jsem skloubila s jednotlivými stadii vývoje plodu. Vývoj je v mém případě spíše zpátečnický - od plodu k embryu. Dítě jakoby v břiše matky příjemně snilo a vzpomínalo vždy na předcházející etapu svého vývoje. Každá z fází představuje zamyšlení nad uplynulým obdobím. Protože mým záměrem bylo, aby finální dílo působilo snovým zamlženým dojmem a vyvolávalo pocity vzpomínek, bylo použito pastelových barev a jejich jemných přechodů.

NESPOUTANÁ

*Obr. 5, Hana Vaňoučková, Nespoutaná, 2007, 60 x 43 cm,
koláž ve stylu dadaistů (Kurt Schwitters)*

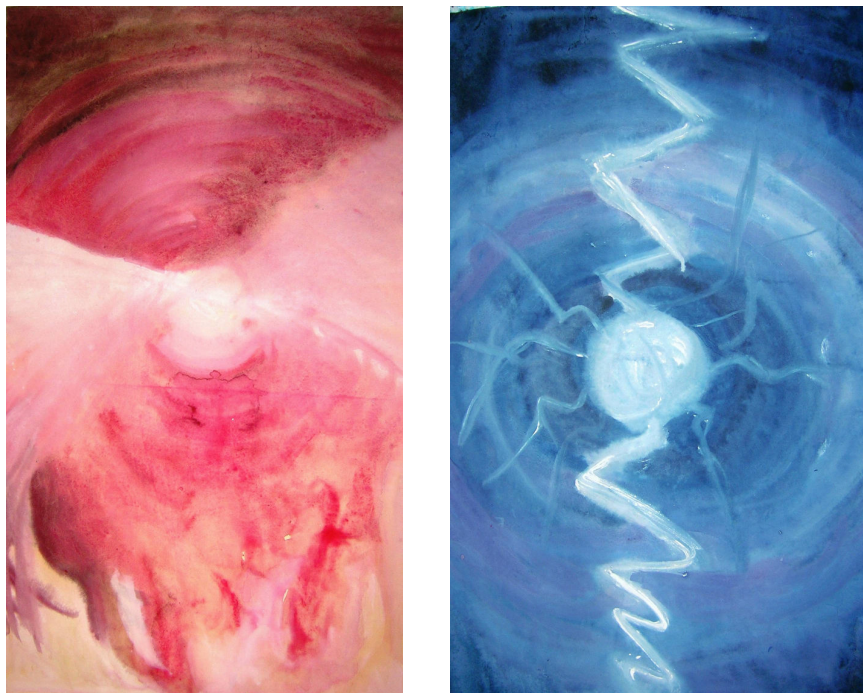
Tento obraz je jakousi studií dadaisty Kurta Schwitese. Podobně jako on i já jsem experimentovala s různými druhy materiálu, vzájemně jsem je kombinovala a dále využívala jejich stop. Zářivé barvy, kterých je v obraze využito, mají představovat sílu, energii a určitou dávku bojovnosti, která je v dnešním uspěchaném světě potřebná, aby se člověk prosadil. Železný kruh je jakýmsi symbolem svazujících pout a závazků, které je nutné v cestě za svobodou překonat. Pod tímto kruhem si lze představit i kruh „rodinný“, který často bývá obětován ku prospěchu kariéry. Já osobně v obraze vidím prvky emancipovanosti.

***Obr. 6, Hana Vaňoučková, Bez názvu, 2007, 76 x 55 cm, malba akrylem,
inspirace surrealismem, odpověď na obraz Františka Muziky, Maska V.***

Podkladem k této malbě byl obraz surrealisty Františka Muziky Maska V. Oba dva jsme zachytili jen výsek tváře, který o člověku moc nevypráví, ale zato nutí domýšlet. Oproti malbě Muziky, který zachycuje jen tvář, jsem svoji práci doplnila bezvládnou ležící dlaní a jakousi spojnicí, která tyto dvě oddělené části opět spojuje. Já osobně tento obraz považuji za nejpovedenější přiblížení k napodobovanému směru z hlediska tvůrčího procesu. Práce na tomto obraze byla pro mne přínosná v tom ohledu, že jsem do poslední chvíle nevěděla, co vlastně vznikne. Neměla jsem předem promyšlenou koncepci, obraz vznikl pod mýma rukama, aniž bych si to sama vůbec uvědomovala. Tímto způsobem náhody a vypuštěním jakéhokoliv rozumu jsem nahlédla do techniky automatismu. Dílo v sobě proto neskrývá nějakou hlubší symboliku, která by vysvětlovala, v jakých souvislostech je vše zachyceno.

DVĚ TVÁŘE LÉTA

Obr. 7 Obr. 8, Hana Vaňoučková, Dvě tváře léta, 2007, 68 x 40 cm, kvaš, inspirováno orfismem

Tyto obrazy inspirované hudebními tóny vznikly zcela náhodně. Hlavní pohnutkou k práci bylo poslouchání hudebního CD v přehrávači Windows Media Player, kdy mě okouzlila barevná grafika stále se měnících seskupení čar a obrazců. Snažila jsem se, aby i mé dílo vyvolalo určité pohyby melodie, souzvuk akordů, a aby zachytilo dynamiku. Centrálním tvarem se zde stává koule symbolizující slunce, v kterém vidím úzkou spojitost se živl oheň, ale i voda. Obrazy představují horké letní dny, kdy se mnohdy tyto živly staví do pozice rivalů.

CESTY OSUDU

*Obr. 9, Hana Vaňoučková,
Cesty osudu, 2007
60 x 43 cm, malba temperou
ve stylu lyrické abstrakce*

*Obr. 10, Hana Vaňoučková,
Cesty osudu, 2007,
60 x 43, škrabková technika
ve stylu lyrické abstrakce*

Ne vždy je cesta našeho života přímočará, volíme si ji sami a mnohdy zodpovídáme za to, jakou formu, tvar a směr jí dáme. Ne vždy je ale naše snažení vyslyšeno. Osud se neptá, kdy má přijít, často vstoupí do naplánované cesty a nějakým způsobem ji zcela změní. Místo jedné jasné vize náhle stojí mnoho spleťtých křivek, ostrých hran, ale i obloučků, spirálek a křížovatek. Na obrazech je zachycen tento pomyslný boj s linií představující důležitá životní rozhodnutí, jakým možným směrem a cestou se lze vydat. Obrazy představují životní cesty dvou protipólních lidí. První touží po klidném životě, jeho cesta je sice přerušena několika osudovými momenty, ale i nadále si jde za svým světlým cílem. Oproti jeho uhlazeného životu hraničícího s nudou bojuje druhý. Nespoutanost, výbušnost a dobrodružství staví navzdory k poklidným stagnujícím dnům. V obou obrazech je použito dominantní zelené barvy. Ta jakoby napovídala, že právě k přírodě se má upínat naše cesta.

***Obr. 11, Hana Vaňoučková, Bez názvu, 2005, 84 x 60 cm,
malba temperou na xerox, inspirováno pop artem***

Přestože jsou na obraze zachyceny hvězdy showbyznysu, které bývají idoly teenagerů, snažila jsem se je ztvárnit jinak než ve světle kamer a blesku fotoaparátů. Podobně jako umělci pop-artu, i já jsem chtěla drobnou úpravou, kdy jsem redukovala barvy a vzájemně je kombinovala, poukázat na masovost konzumního světa a banalitu idolů. Záměrně je zachycena jen obličejová část. Obrazy mají působit jako všední, tuctové pasové fotografie a navodit tak dojem, že neexistuje kult celebrit a že hvězdám patří místo jenom ve vesmíru.

ŽIDLE JAK JE NEZNÁME

Obr. 12 – 14, Hana Vaňoučková, 2007, Židle jak je neznáme, empaketáž

Je náš pohled na svět opravdu reálný nebo existuje zdaleka jiná skutečnost? Psi vidí černobíle, hmyz má zas vidění členité, rozložené do několika bodových množin. Tak opravdu zrovna naše čítí odpovídá vnímané realitě? Manipulací s něčím tak běžným jako je židle jsem se pokusila přetvořit objekt, postavit ho do jiné roviny vnímání a upozornit tak na to, že se lze i na obyčejné věci dívat s jistým nadhledem.

5. ZÁVĚR

*„Vždy jsme malovali společně, nemůže se nám však
odepřít, že každý z nás si zachoval to jediné, na čem
záleží, svůj vlastní pocit“*

P. Cézanne (Galerie mistrů, str. 9)

Skončilo putování za mistry 20. století. Bylo to putování příjemné, poučné, ale někdy i strastiplné. Ne vždy dopadlo vše tak, jak jsem si původně představovala, ale to k práci ve výtvarné výchově patří. Mnohdy neočekávaná událost vnesla do situace zajímavý obrat, který neznamenal jen cestu k horším výsledkům. Konečné práce však nikdy nebyly prioritou. Šlo mi o to, aby se nejdůležitějším momentem stal vlastní pocit, který nás doprovázel při všech výtvarných směrech.

Pokusila jsem se ukázat dětem, ale i učitelům, že v pracích umělců se skrývá nový svět, který není jen nepochopitelnou změtí čar a tvarů, ale že v sobě skrývá spoustu dalších možností, jak ho hravým způsobem poodhalit. Prostřednictvím vlastní činnosti se děti blíže seznámily s uměleckými směry a jejich autory, pochopily, že za každým obrazem se skrývá i nějaké hlubší poselství, nějaká část autorova nitra.

Nebylo cílem, aby děti dokonale ovládaly všechny charakteristiky daných stylů, ale aby si uvědomily, že způsoby ve výtvarném vyjadřování jsou rozdílné a v průběhu časových období se mění a že každý umělec hledá svoji vlastní cestu, jak se originálním způsobem vyjádřit. Snažila jsem se, aby každá hodina byla něčím zajímavá a obsahovala hravé prvky, které by dětem tuto cestu k modernímu umění snáze přiblížily. Aby děti docílily hlubších prožitků při seznamování s výtvarnými směry, volila jsem i netradiční techniky, které s uměním 20. století úzce souvisí. Pro některé děti byly již známé, pro některé představovaly prvotní zkušenost.

Umění dvacátého století není jistě jednoduchou látkou pro děti mladšího školního věku. Chceme-li s ním přesto děti seznámit, je třeba této látce věnovat větší množství času a zvolit promyšlený postup. Protože jsem výtvarnou část realizovala na více školách, setkala jsem se s různými dětmi. Někde stejná látka děti nadchla, jinde jsem se setkala s menším projevem zájmu. V každé třídě bylo proto třeba zvolit trochu jiný postup a přizpůsobit tak hodinu jejím individuálním možnostem, ale i zájmům.

Byla bych ráda, kdyby se tato metodická řada stala jednou z mnoha možností, jak se lze ve výtvarné výchově inspirovat moderním uměním, a pomohla tak změnit přístup k umění a k umělecké tvorbě. Vždyť se děti na školách učí o slavných spisovatelích, čtou jejich ukázky v čítankách, v hudbě poslouchají skladby známých skladatelů, tak proč by výtvarné umění nemohlo ve škole zaujmout rovnocenné postavení? Učitelé by měli pochopit, že výtvarné umění je jednou z mnoha možných forem komunikace a že nejde tedy pouze o to, aby tvořily na základě klasických, stále se opakujících námětů, ale i o to, aby děti měly možnost vnímat krásu, na historickém odkazu k výtvarnému umění.

6. POUŽITÁ LITERATURA

- 1) BLÁHA, J., SLAVÍK, J. *Průvodce výtvarným uměním V*. Praha: Práce, 1997, ISBN 80-208-0432-3
- 2) CIKÁNOVÁ, K. *Kreslete si s námi*. Praha: Aventium, 1992. ISBN 80-85277-79-4
- 3) CIKÁNOVÁ, K. *Malujte si s námi*. Praha: Aventium, 1993. ISBN 80-7151-468-3
- 4) GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paidio, 2000 ISBN 80-85931-79-6
- 5) GAFFOVÁ, J., OLIVEROVÁ, C. *Svět umění XX. století*. Praha: Albatros, 2003, ISBN 80-0-01179-4
- 6) SPOŽICKÝ, J. a kol. *Hledání společně sdíleného světa jako východisko a předpoklad výchovného působení*. Praha: Univerzita Karlova, 2003. ISBN 80-7290-114-1
- 7) TROJAN, R. *Výtvarné materiály a techniky vhodné pro práci ve výtvarné výchově I. Kresba a grafika*. Praha: SPN, 1976
- 8) MACKO, A. *Výtvarné techniky I.* Bratislava: SPN, 1975
- 9) MACKO, A. *Výtvarné techniky II.* Bratislava: SPN, 1976
- 10) HAZUKOVÁ, H., ŠAMŠULA, P. *Didaktika výtvarné výchovy I*. Praha: Univerzita Karlova, 1991, ISBN 80-7066-368-5
- 11) KOLEKTIV AUTORŮ *Umění a děti*. Praha: SPN, 1976
- 12) LAROUSSE, *Světové dějiny umění*. Praha: Otovo nakladatelství, 2004, ISBN 80-7181936-0
- 13) MIŠURCOVÁ, V., SEVEROVÁ, M. *Děti hry a umění*. Praha: ISV, 1997
- 14) NORBERT, W. *Expresionismus*. Praha: Slovart, 2005, ISBN-80-7209-659-1
- 15) PAVELAKA, J., POSPÍŠIL, I. *Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů*. Brno: Georgetown, 1993, ISBN 80-901604-0-9
- 16) PIJOAN, J. *Dějiny umění 9*. Praha: Odeon, 1983
- 17) PIJOAN, J. *Dějiny umění 10*. Praha: Odeon, 1984
- 18) PRŮCHA, J., *Pedagogický výzkum uvedení do teorie a praxe*. Praha: Univerzita Karlova. 1995, ISBN 80-7184-132-3
- 19) PROKOP, V. *Kapitoly z dějin výtvarného umění*. Sokolov: Soft, 2000
- 20) READ, H. *Výchova uměním*. Praha: Odeon, 1967
- 21) ROESELOVÁ, V. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1996, ISBN 80-902267-1-X

- 22) SLAVÍK, J. *Umění zážitku, zážitek umění 1.díl*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, ISBN 80-7290-066-8
- 23) SLAVÍK, J., *Empirický výzkum ve výtvarné výchově*. Praha: Univerzita Karlova, 1998, ISBN 80-86039-59-5
- 24) SVOBODOVÁ, M. *Výtvarná výchova v předškolním věku*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1998, ISBN 80-85-808-47-1
- 25) ŠAMŠULA, P., HIRSCHOVÁ, J. *Průvodce výtvarným uměním IV*. Praha: SPL-Práce, 1994, ISBN 80-86287-24-6
- 26) TATAOVÁ-TOMKOVÁ, M. *Tužkou, uhlím, barvami*, Praha: Mladá fronta, 1973
- 27) UHLÍŘ, J. *Tvoříme ve stylu známých malířů*. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-670-5
- 28) VONDROVÁ, P. *Výtvarné techniky pro děti*. Praha: Portál, 2001, ISBN- 80-7178-583-0
- 29) Časopisy, *Největší malíři*, č. 92, 94, 101, 103, 119, Engleamoss International, 2000, ISSN: 1212 -8872

Obrazová galerie [2007-06-04]

- Obr. 1 http://www.sweb.cz/vachamarek/smery/expresionismus/dilo_munch.htm
Obr. 2 <http://users.telenet.be/robertdelva/picasso.htm>
Obr. 3 <http://www.unknown.nu/futurism/techpaint.html>
Obr. 4 http://cv.uoc.es/~991_04_005_01_web/fitxer/perc113.html
Obr. 5 http://cv.uoc.es/~991_04_005_01_web/fitxer/perc113c.html
Obr. 6 <http://www.pismak.cz/index.php?data=user&id=18902>
Obr. 7 <http://faculty.etsu.edu/koterbay/20thtest6.html>
Obr. 8 http://www.moravska-galerie.cz/igalerie/output/gls000002_1.html
Obr. 9 <http://www.philmarkowitzjazz.com/Brochure.htm>
Obr.10 http://www.schule.bremen.de/schulen/wallis/zkt/hp_02/lektion/lektion12/hartung.htm
Obr. 11 <http://www.brinkmann-literatur.de/Pop-Art1.html>
Obr. 12 http://www.nyc.gov/html/thegates/html/photos_others.html

Internetové odkazy

- 1) *Metodický portál RVP*. Část Umění a kultura. Verze. © 2005 – 2007. [cit. 18-2-2007].
Dostupné z:< <http://www.rvp.cz/clanek/159/667>

7. PŘÍLOHY K METODICKÉ ŘADĚ VÝTVARNÝCH SMĚŘŮ

7. 1 Metodika využití výtvarných směrů : Hra „Návštěva galerie“

Obráz 1										
radost	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
uklidnění	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
teplo, žár	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
lehkost	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Obráz 2										
radost	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
uklidnění	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
teplo, žár	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
lehkost	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Obráz 3										
radost	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
uklidnění	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
teplo, žár	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
lehkost	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Obráz 4										
radost	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
uklidnění	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
teplo, žár	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
lehkost	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Obráz 5										
radost	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
uklidnění	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
teplo, žár	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
lehkost	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

br. 1. Škálování vystavených reprodukcí

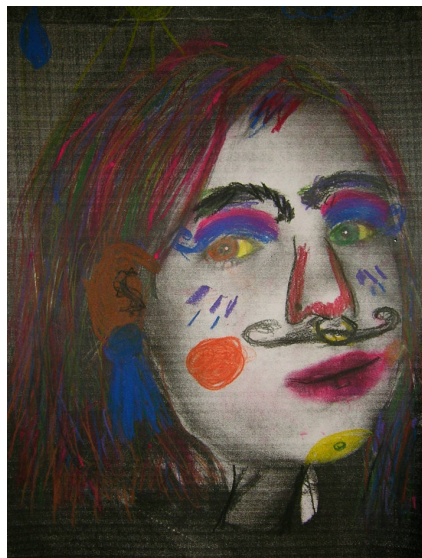

br. 2. Vyhodnocení ve třídě

7. 2. EXPRESIONISMUS : Kolik Tváří máš, tolikrát jsi člověkem

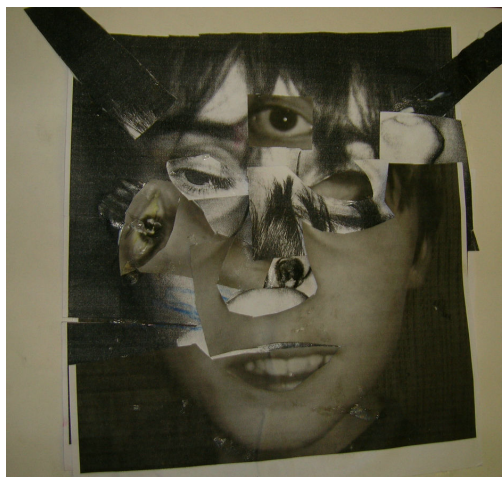
Obr. 4. Radost, Anna 7 let

Obr. 5. Jak se teď cítím, Barbora 10 let

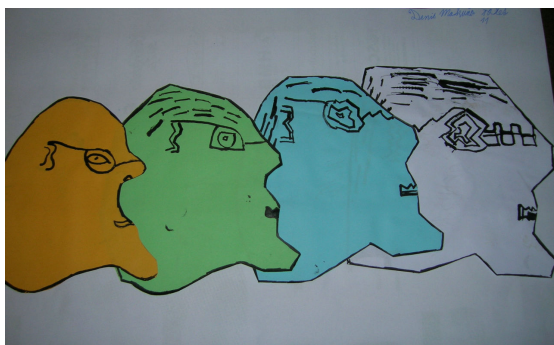
Obr. 6. Znuděnost, Dominik 8 let

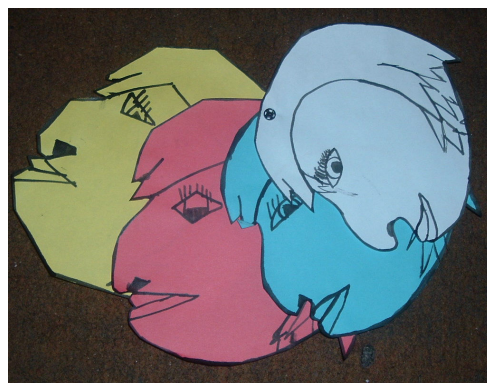
Obr. 7. Jak se teď cítím, Jirka 10 let

7. 3. KUBISMUS : Proměny

Obr. 8. Denis 11 let

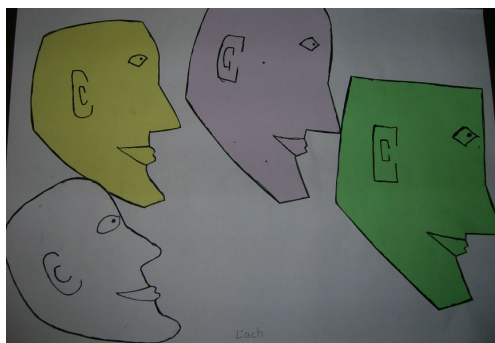
Obr. 9. Alžběta 11 let

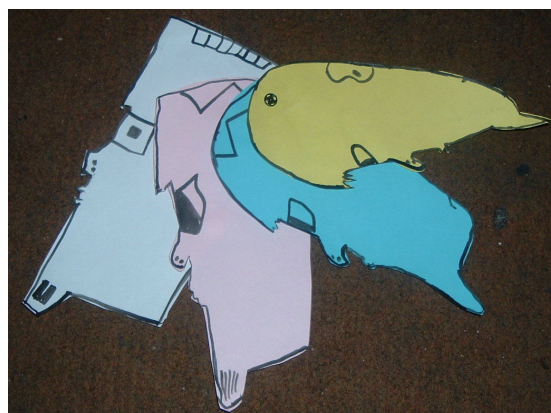
Obr. 10. Katka 10 let

Obr. 11. Markéta, 10 let

Obr.12. Martin 10 let

Obr. 13. David 12 let

7. 4. FUTURISMUS: Na planetě Futurum

Obr. 14. Dominik 8 let, Anna 7 let,
Bára 8 let

Obr. 15. Tvůrčí proces

Obr. 16. Marek a Marek, 8 let

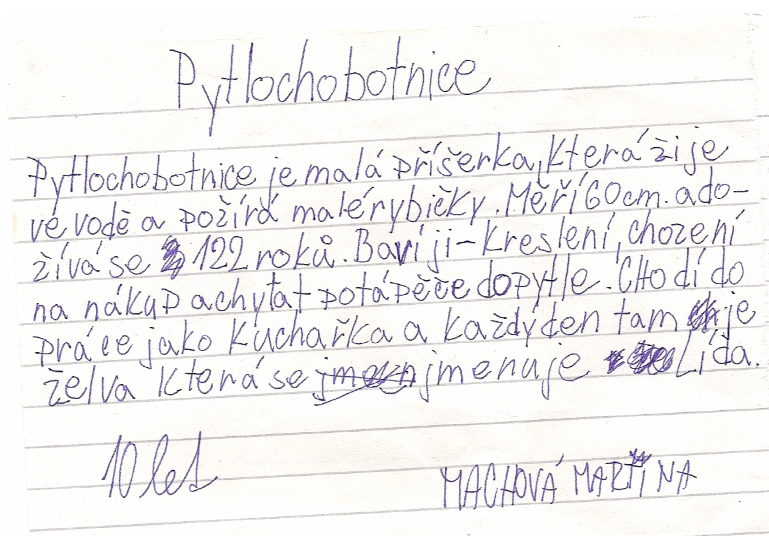
Obr. 17. Jirka 10 let, Katka 10 let

Obr. 18. Kristýna 10, Bára 10 let

7. 5. DADAISMUS : Kdo si hraje, nezlobí

Obr.19. Martina 10 let

Obr. 20. děvče, 10 let

Obr. 21. Lucka 9 let

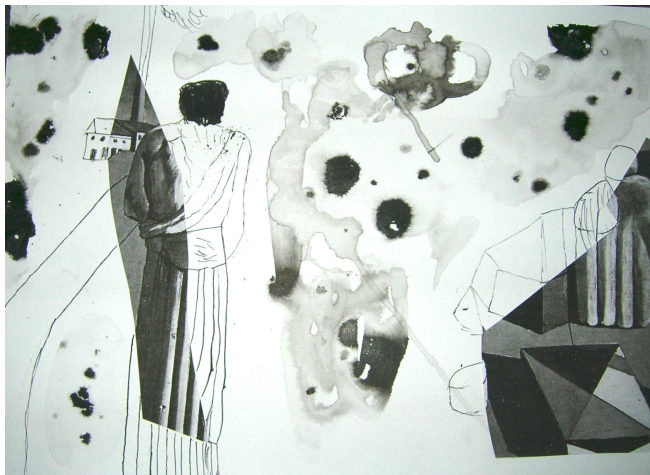
Obr. 22. Veronika, 10 let

HODINOBRUSLÍČÍ PES
MÁ RAD JIMU. KDYŽ JE HODKU
NA SNEHU VELMI SITO UŽÍJE
& NĚKDY MU IZATRZNOU HODINU
ŽIVÍ SE ŽELE ZEM. MÁ RAD
KDYŽ HO NĚKDO PODRBE ZA
UCHEM.

VERONIKA MÜLLEROVÁ
10LET

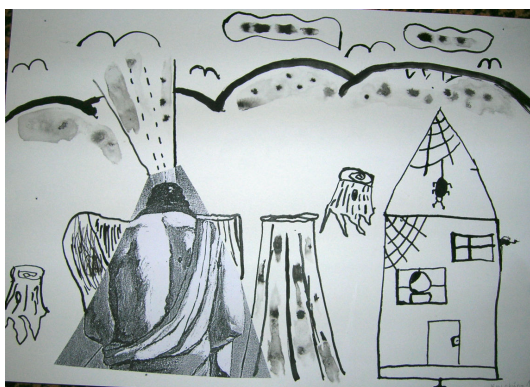
7. 6. SUREALISMUS : Prapodivná krajina

Obr. 23. děvče 11 let

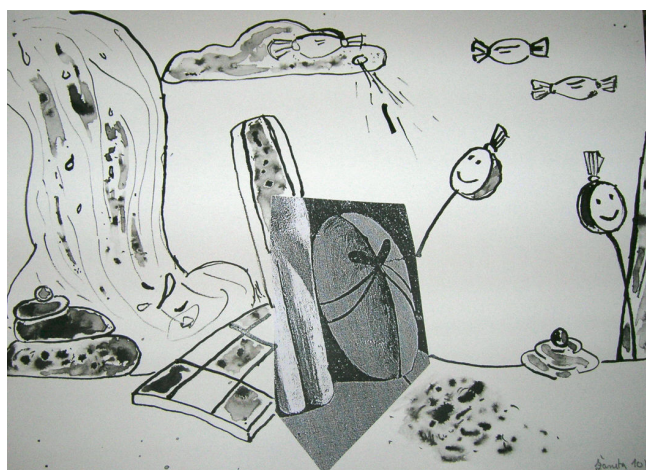
Obr. 24. David 11 let

Obr. 25. Kristýna 11let

Obr. 26. Jolana 11 let

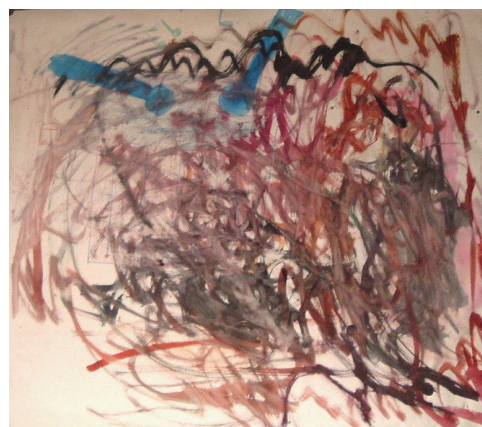
Obr. 27. Žaneta 10 let

7. 7. ORFISMUS: Hudba je náš kamarád

Obr. 28. Skupinová práce

Obr. 29. Lukáš 11 let, Jiří 11 let

Obr. 30. Jana 11 let , Philip 11 let

Obr. 31. dva chlapci 5. třída

Obr. 32. děvče a chlapec, 5. třída

Obr. 33 Andrea 12 let, Pavel 11 let

7. 8. AKČNÍ MALBA: Vzhůru do Vesmíru

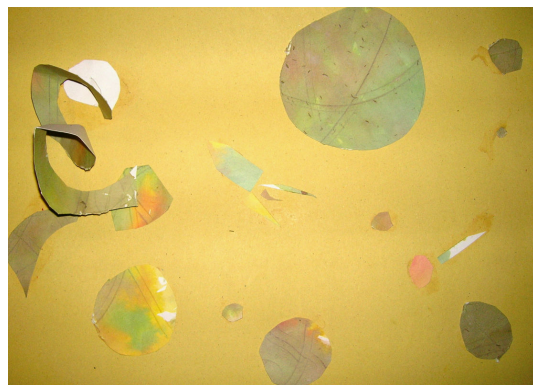
Obr. 34. Adam 10 let

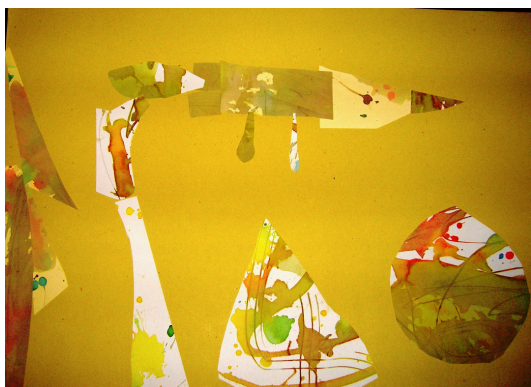
Obr. 35. Vojta 10 let

Obr. 36. Veronika 10 let

Obr. 37. Martin 10 let

Obr. 38. Dominik 9 let

Obr. 39. Lucie 10 let

7. 9. LYRICKÁ ABSTRAKCE: Na daleký Orient

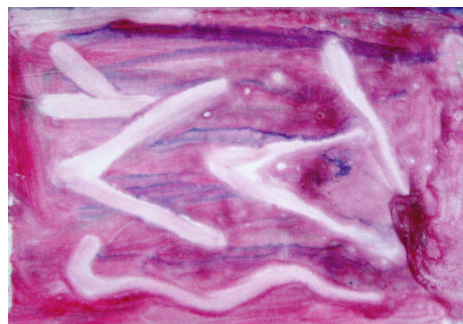
Obr. 40. Motivační kruh (kaligrafie)

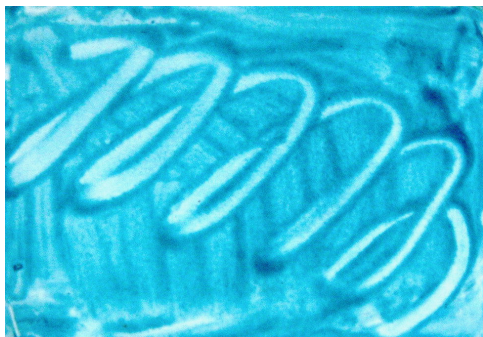
Obr. 41. Kateřina 9 let

Obr. 42. Lucie 9 let

Obr. 43. Kateřina 9 let

Obr. 44. Vojta 10 let

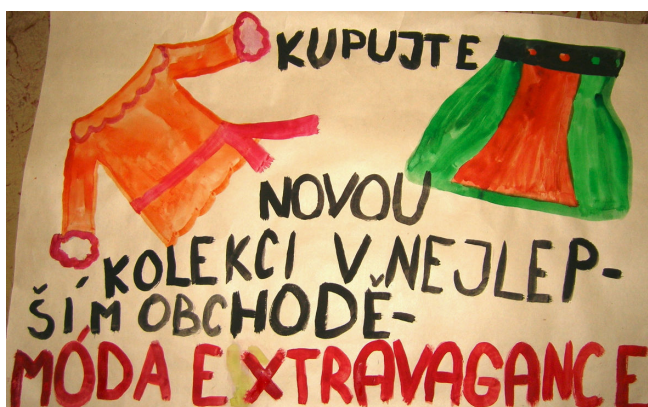
Obr. 45. Petra 9 let

7. 10. POP – ART: Reklama

Obr. 46. Jakub 10 let, Adam 10 let

Obr. 48. Martina 10 let

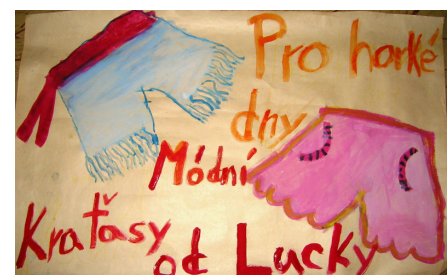
Obr. 50. Vojta a Vojta 10 let

Obr. 47. Simona 10 let, Veronika 10 let

Obr. 49. Matěj 11 let

Obr. 51. Lucie 10 let

7. 11. LAND – ART: Židle jak je neznáme

Obr. 52. PODZIM
Marek 8 let,
Marek 8 let

Obr. 53. PODZIM
Kristýna 10 let
Kateřina 10 let

Obr. 54. ZIMA
Barbora 10 let,
Anna 7 let

Obr. 55. JARO
Dominik 8 let

Obr. 56 JARO
Jirka 10 let, Bára 8 let

